

“ท่าน”

1. ท้าวพระยามหากษัตริย์ผู้มีปัญญาทั้งปวงซึ่งได้รู้ จะตีเรียนท่านทั้งสองหรือ ๆ จะยกยอสรรเสริญท่าน ภัยหน้าไปท่านทั้งสองจะคิดประการใดให้บอกมา

2. สมิงมาราหนี้ เราจะให้อัญกับตะละแม่ครี ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด

3. ตาปะขาวผู้นั้นบอกว่า มาแต่ทิศตะวันตกอยู่ป่าครอราม มาบัดนี้ปาราณะไคร่พนลูกพระเจ้าซึ่งເដືອກหน่อยหนึ่ง พระยาน้อยถึงกามว่า ท่านจะสนทนากับกิจอันใด “มีง”

1. แล้วจึงครั้สให้อาตัวสมิงมาราหนما กระทิบพระบาทตราดตามว่า มีงเป็นผู้ใหญ่ เหตุไนนจីคิดประทุชร้ายต่อๆ กัน

2. กฎหมายมากว่าจะสู้รบกับมึงให้สิ้นฝีมือ เป็นบุญของกูเมืองสักกูไม่ได้ ต้องหนีไปให้ทหารจับได้

3. มะสันได้พังก์กามว่า พากมึงสำคัญว่ากูเป็นผู้เดเล่า

“เอ็ง”

1. พระยาน้อยได้พังจึงตรัสว่า ข้อนันเอ็งอย่าไวตกเลย แม้นเอ็งรับอาสาสำเร็จการแล้ว บุตรภรรยานันกูจะปลูกเลี้ยงให้มีความสุขสืบไปให้สมกับความชอบ

2. พระยาน้อยจึงตรัสตามว่า เอ็งสิจะหาเงินให้เจ้าหนี้มีได้แล้ว เอ็งจะต้องทนทุกข์กรรมนอยู่จนตาย ถ้าเอ็งตั้งใจสามิภักดิ์รับอาสากูได้แล้ว กูจะใช้เงินตรายสินซึ่งให้แทน

3. ชาวเมืองทั้งปวงรู้ว่ากองทัพยกมาเกิดในนัก แต่จะหนีออกมานั้นยังมีได้ แต่เอ็งผู้เดียว หนีออกมาเพื่อจะบอกเนื้อความให้แจ้งหวังจะได้แก้แค้น

สรรพนามบุรุษที่ 3

“เข้า”

1. ชาวเมืองทั้งปวงพูดจากัน กิตติศัพท์แจ้งไปถึงพระยาน้อย ๆ กีสะตุ้งพระทัย จึงให้หาพ่อমওন্হเข้าไปปรึกษา กันว่า บัดนี้เข้าคิดการใหญ่หลวงขึ้นแล้ว

2. เข้ารู้กันว่า ที่นี่ไม่เป็นที่ชัยภูมิมีได้แต่นามพระยาน้อย ไม่ช่ำน้ำมังกันจีได้ด้วยเข้าจึงเลิกไปทำการในสวนกล้วย

“มัน”

1. ท่านทั้งหลายเห็นด้วยแล้วหรือ อ้ายมะละคอนนี้จะขอรับด้วยสมิงเลิกพร้าผู้พื่นนั้น แล้วมันขอไปกินเมืองหลากแหลก และกินน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเรา ๆ กีແກງໂລକିତໃນທைໃหகିନ

ต่างน้ำพิพัฒน์สัตยา

2. เกลือกภาษาหน้าไป มันจะคิดเป็นอันเดียวกันเล่า ก็จะทำให้ยากแก่ลูกหลานเรา ๆ สองสั้นอยู่ดังนี้

3. พระเจ้าช้างเผือกจึงตรัสว่า มันคนชัว ถังเดตุมา กไม่เป็นที่ไว้ใจ เกลือกมันจะคิดทำอันตรายแก่เรา มันหนีไปก็ดีแล้ว

1.2 สำนวนภาษาที่มักใช้อัญเชมอ จากหนังสือเรื่องราชสัชินิราชา

จะสับเสี้ยมให้กาลีนแคน"

1. พระยาน้อยครั้นได้ฟังอ้ายห้าวกุลว่าดังนั้นก็เห็นใจริงด้วย กิทรงพระโกรธ แล้งจึงว่า พี่เรา ป้าเรา ทั้งสองภาษาหน้าไปจะให้เราได้เห็นความทุกข์ ความยาก อาย่าแคล้วแก่ต่าเราเลย อันด้วยอ้ายสมิงมาราหนูนี้ เดชนารมมเราไปภายน้ำได้เป็นใหญ่แล้ว จะสับเสี้ยมให้กาลีนแคน คง

2. พระมหาเทวีกับตะละแมครึนน์ ทรงพระมหากรุณາโปรดให้ปลูกตำหนักน้อย สวงหลังบังไว้ ตำหนักนั้นมีชานแล่นถึงกัน ให้มีคนคุ้มครองทักษะให้เสวยอาหารแต่วันละน้อย มีให้อิ่ม ทหารก้ออาสมิงมาราหนูไปฝ่าเสีย แล้ว สับเนื้อตะละเอียดมิให้กาลีนแคนตามพระยาน้อย ตรัสรสั่ง

คุณหาที่สุดมิได้"

1. มุขมนตรีทั้งปวงบังคมทูลสมเด็จพระร่วงเจ้าว่า ซึ่งครั้งปรึกษาทั้งนี้ พระเดชพระคุณ หาที่สุดมิได้

2. เสนนาดีทั้งปวงจึงกราบถูลว่า ซึ่งพระองค์ทรงพระกรุณาประภาณตรัสรปรึกษา ด้วยเนื้อความข้อนี้ พระคุณหาที่สุดมิได้

3. ครั้นพระราชนบุตรท่านมีทุกข์แล้ว จะละให้เป็นอันตรายก็มีชอบ จำจะช่วยให้สำเร็จ มิได้คิดแก่ความเห็นอย่าง พระยาน้อยจึงตรัสว่า ข้าขอไปพระคุณจัยยังนัก ด้วยมีคุณหาที่สุดมิได้ "หมายได"

1. ข้าพเจ้าขอวายบังคมมาถึงฝ่าพระบาทเจ้าช้างเผือกด้วยเสิด นอกรกว่าพระตะเบิด พี่เขยพระเจ้าช้างเผือกแล้ว ผู้ใดจะเป็นที่พึงข้าพเจ้านั้นหมายได

2. ซึ่งสมิงมาราหนูเสียที่แตกพ่ายไปครั้งนี้ เพราะกลอุบายความคิดของเรา ใช่จะแตกด้วย ฝีมือที่เดียนนั้นหมายได

3. เราจะออกไปตัดศีรษะมະกรานเข้ามาวายให้จงได้ ครั้นคิดดังนั้นแล้วก็ใจเบาไป

จะได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชให้ทราบก่อนหน้ามีได้
“แจ้ง”

1. ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าแจ้งในห้องสือนันแล้ว ก็ทราบว่ามະกะโถคนนี้นานไปจะ
ได้เป็นใหญ่ในเมืองมอย

2. มະกะโถครั้น แจ้งแล้วจึงว่าแก่คนใช้ว่า ท่านจะไปก่อนເສີດ เรายังจะตามไปภายหลัง

3. ฝ่ายพระเจ้ากำมะลานีได้แจ้งว่า กองทัพของพระเจ้าฟ้าร่วมมาตีເອາພະນະครอง
พระองค์ได้พาເອາພະຣາຊືດາແລະຄຣອບຄຣວິໄປເປັນອັນມາກ
“ให้ถึงขนาด”

1. นิมนต์พระคุณเจ้าສຶກອອກมาช่วยรักษาเมืองด้วยເສີດ ถ้าสำเร็จราชการแล้ว ข้าพเจ้า
จะชุมເລື່ອງປູນບໍາເຫັນໃຫ້ถึงขนาด

2. พระยาน้อยใจจึงตรัสถามว่า เอ็งສີຈະຫາເງິນให้เจ้านີมีได้แล้ว เอ็งจะต้องทนทุกข์กรรมນ
อยู่จนตาย ถ้าเอ็งตั้งใจຕົກສາມີກັດຮັບອາສາກູໄດ້แล้ว ກູຈະໃຊ້ເງິນຕາຍືສິບຊັ້ງໃຫ້ແກນ ถ้าสำเร็ຈ
ราชการแล้ว ກູຈະຫຼຸບເລື່ອງປູນບໍາເຫັນໃຫ້ถึงขนาด

3. สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ครั้นເສົ້າເຂົ້າຄ່າຍแล้ว กີໃຫ້ຄວາມຫຼຸດຂັ້ງອອກຈາກຈຳ
ຈຶ່ງຕົກສ່ວ່າ ມີໄປເອົາພລາຍປະກາຍມາມາຕາມສັ່ງໄວ້ນັ້ນ ถ้าໄດ້ມາເໜືອນຄຳມຶ່ງແລ້ວ ກູຈະເລື່ອງ
ໃຫ້ถึงขนาด

“ครั้น”

1. ฝ่ายพระเจ้าฟ้าร่วมกີກທັນພາກຍໍາຫັ້ງ ครັນນາມີ້ງລາງທາງ ມີຜູ້ມາການຫຼຸດວ່າ พระเจ้า
ตราພຣຍາ ດີດກລອບນາຍຈະທໍາຮ່າຍຕ່ອພຣອງຄໍ

2. พระเจ้าฟ้าร่วมໄດ້ทราบดังนັ້ນ ຈຶ່ງທຽງພຣະດີວ່າພຣະເຈົ້າตราພຣຍາກີເປັນພຣະຣາຊ-
ສັມພັນຮົມຕຣສົນທີເສັ່ນໜ້ານັກ ແລະຈະມາລະສັ້ຕຍານຸສັ້ຕຍີເສີຍ ຈະຄິດປະຖຸຮ້າຍຕ່ອເວົາດັ່ງນີ້ແລ້ງແຄລງອູ່
ຄຣັນຈະມີເຂົ້ວເລົາ ອ້າຈົງກີຈະເສີຍກີ

3. ພົງດູພຣະເຈົ້າตราພຣຍາຈະຄິດປະຖຸຮ້າຍຈົງຫວີ່ມີຈົງປະກາງໄດ້ກີຈະຮູ້ ครັນທຽງ
ພຣະດຳວີແລ້ວຈຶ່ງສັ່ງກຳຂັບນາຍທັພນາຍກອງທແກລ້ວທ່າງທັງປວງ ແລ້ວກີໃຫ້ກທັນມັນອູ່
ນອກເມືອງພະໂຕ

“ອັນ”

1. ອັນມັນກັນລືເຕັກນ້ອຍເປັນກີປົກຂານັ້ນ ມີສົດປົງຢາຫລັກແລມ ເມື່ອຈະຄິດກລອບນາຍຕ່າງໆ

ท่านอย่าดูหมิ่น เรายังคิดให้ตัดกำลังศึกเสียก่อน

2. เจ้าจะเปิดหน้าพระแก่กลุ่มเล่นให้สำราญใจเดิม อันอาเบอร์ชั่งที่นั่งของเรา แม้นทำสิ่งใดจะมีข้อห้ามครั้งใด ก็ไม่สนใจเป็นเสียงนกการเรียน
3. อันเมืองเราเล่า นำ้เต็มกึ่งถังตามเล่นลึก ซึ่งจะช้อนชุมทหารไว้ก็ยากเป็นอันมาก “ซึ่ง”

1. แล้วให้เจ้าตัวพระเจ้าตราพระยาภูมิพักประทับในพระราชวัง ให้แก่พระเจ้าตราพระยาแต่ก่อนนั้น กับราชบุตรสององค์ชื่อ ชั้นดี และชั้นแวง ซึ่งเกิดด้วยนางสินทยา ราชธิดาของพระองค์นั้น ให้ทักษะทารกุ่มไปไว้ ณ เมืองเมะตะมะก่อน
2. จึงสมิงทะโยกคพระกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์จะเสด็จไปเอนนัมซ้อม ลูกหลวง หลานหลวงทั้งปวงนั้นก็ยังมีอยู่
3. สมิงชีพรายจึงทูลว่า ซึ่งแต่ก่อนมาครั้นนี้ ข้าพเจ้าจะได้แต่กด้วยหามีได้ ด้วยสมิงมราฐ เป็นแม่ทัพบังคับให้ข้าพเจ้ายกลงไปตั้งค่ายสักดิจับพระยาน้อยอยู่ท้ายเมือง

1.3 สำนวนความเปรียบ

สำนวนความเปรียบหรือบกอปามาอุปไปเมย จากหนังสือเรื่องราชธิราชมีจำนวนมาก และมีความลึกซึ้งคมคายเช่นเดียวกับเรื่องสามก๊ก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมเด็จพระเจ้าราชธิราชก็ตรัสว่า อันคุณก็อยู่ฝ่ายคุณ โทษก็อยู่ฝ่ายโทษ อันคุณจะล้างโทษนั้นก็หาไม่ได้ ดุจน้ำกับน้ำมันระคนกัน จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นหาไม่ได้

พระเจ้าฟรั่งมังช่องก็โปรดให้สมิงครอินท์นั่งที่เสมอ มังนัทธมิตร แล้วทอดพระเนตร คุสมิงครอินท์ ตรัสว่า สมิงครอินท์นี้รูปงามสมควรเป็นทหาร มีลักษณะสัตย์ซื่อหาผู้เสมอ เป็นอันยาก จึงทรงพระคุณว่า เราชลังสมิงครอินทร์ดูให้เห็นว่า น้ำใจจะองอาจกล้าหาญ จริงหรือ ๆ จะสะทกสะท้านประการใด จึงตรัสว่า ตัวท่านเป็นทหารเอกอยู่ในสมเด็จพระเจ้าราชธิราช ๆ ก็ทำสิ่งใดๆ กับเราเป็นมหาทุกการให้หยุดลง ท่านเป็นพระราชนพานะ เปรียบดังพระยาข้างสารฝีดา นานีอุปมาดังพระยาธสีห์อันเป็นเจ้าผู้สัตว์ทั้งสิ้น บัดนี้ท่านตกเข้ามาในเงื่อมมือเรา ก็เปรียบประดุจข้างสารอันหาฝีดาไม่ได้ เราจะให้จับมาเสียท่านจะคิดประการใด

พระเจ้าฟรั่งมังช่องได้ฟังก็ทรงดีพระทัย จึงตรัสสรรเสริญสมิงครอินท์ว่า พระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ได้สมิงครอินท์ไว้ ดุจดังได้ดวงแก้วอันหาค่าไม่ได้

ครั้งนี้พระเจ้าฝรั่งมังคลองก์จะตั้งทักษิณให้ทรงดำรงการที่จะสรุบ เปรียบ
ประดุจสกุณโภค กอยู่ในฝ่าพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

อันพระตะบะนี้เปรียบประดุจสุนัขจึงจากอันน้อย จะมาสูญพระองค์ซึ่งเป็นราชสีห์
ได้ฉันได

พระเจ้าช้างเผือกจึงตรัสว่า มั่นคนชัวสิงได้ตัวมากไม่เป็นที่ไว้ใจ เกลือกมันจะคิด
ทำอันตรายแก่เรา มั่นหนีไปก็ดีแล้ว จะตามตัวคืนมาไylela เหมือนเสียงนามอยู่ในตัว ครั้น
ปางเสียแล้วพันทุกนี้

แต่นางเมี้ยมนกนั้น ตั้งแต่ได้มารับประทานหัวมารดาอย่างแล้ว มีความปลื้มจิตนัก
ลีมมะจัดคิดถึงสามีเก่าที่เดียว อุปมาดังคนกำพร้าไร้ทรัพย์ ครั้นได้ทางสักแسنตำแหน่งแล้วก็
มีความยินดีนัก

พระยาน้อยพอเหลือบพระเนตรเห็นสมิงมราฐและนางกษัตริย์ทั้งสองแล้ว ก็ยิ่งทรง
พระพิโรธเป็นกำลัง เปรียบประดุจดังนาคราช มีผู้เอาไม้ค้อนประหารลงที่ขันเดกยิ่งโกรธนัก

ซึ่งมหาบพิตรตรัสว่าเกรงจะไม่สมหมายนั้น รับพระราชทานอภัย อุปมาดั่งมหาพิตร
ทรงพระตำแหน่งนิภาตทั้งโกลน ติละครโขนยังไม่ได้ใส่เครื่อง อันเรือทำยังไม่สำเร็จ ละครโขน
ยังมิได้แต่งเครื่องครบนั้นจะดูงามที่ไหน

1.4 จำนวนภาษาที่ใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือในสมัยรัชกาลที่ 1 เปรียบเทียบกับ
จำนวนภาษาที่ใช้ในสมัยปัจจุบัน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าจำนวนภาษาในเรื่องราชาธิราช จัดได้ว่าดีเด่นเช่นเดียวกับเรื่อง
สามก๊ก บางจำนวนยังมีใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่บางจำนวนใช้ในความหมายที่ต่างไปจากเดิม
ดังจะยกตัวอย่างเปรียบเทียบจำนวนภาษาที่ใช้ในแต่ละสมัย

หมายเหตุ (ร) หมายถึงจำนวนที่ใช้ในหนังสือเรื่องราชาธิราช

(ป) „_____ ในปัจจุบัน

“ทำอะไร”

- (ร) ถ้ายกไปไม่ได้การจะเสียที่ ทำกระไรจึงจะได้พบทหารร้อยหกสิบคนนี้หน่อยหนึ่ง
- (ป) ถ้ายกไปไม่ได้การจะเสียที่ ทำอย่างไรจึงจะได้พบทหารร้อยหกสิบคนนี้หน่อยหนึ่ง “ปนละวน”
- (ร) สมิงครอินท์ต้านทานมิได้ เห็นเหลือก้าลังก์แตกเข้าในป่า ฝ่ายพม่าได้ที่ ต่างคนต่างตีลงมา ปนละวนกันหาเป็นขบวนไม่
- (ป) สมิงครอินท์ต้านทานมิได้ เห็นเหลือก้าลังก์แตกเข้าในป่า ฝ่ายพม่าได้ที่ ต่างคนต่างตีลงมา สับสนหาเป็นขบวนไม่ “โดยสมควร”
- (ร) ปูนบำเหน็จแก่ทั่วทหาร โดยสมควร
- (ป) ปูนบำเหน็จแก่ทั่วทหารตามสมควร “เขมันขับตัว”
- (ร) พระยาน้อยเห็นคนมาพร้อมกันแล้ว จึงยกพระหัตถ์ขวางลูบแขนชัยเข้า ทหารทั้งปวง ก็เขมันขับตัวอยู่
- (ป) พระยาน้อยเห็นคนมาพร้อมกันแล้ว จึงยกพระหัตถ์ขวางลูบแขนชัยเข้า ทหารทั้งปวง ก็เตรียมพร้อมอยู่ “การธุระ”
- (ร) ขอหมายญี่ง่าพ่อจะประภาไปไyi ที่ว่าจะทำสังคมด้วยพระเจ้าพุกามนั้นไว้ เป็นการธุระข้า
- (ป) ขอหมายญี่ง่าพ่อจะประภาไปไyi ที่ว่าจะทำสังคมด้วยพระเจ้าพุกามนั้น ไว้เป็นธุระข้า “โพยใบยตี”
- (ร) ฝ่ายพม่าในกองทัพ ก็จับเอามตะหยอกเข้าไปยังเจตະสุกรี ฯ จึงถามว่าเหตุใดท่าน จึงต้องโพยใบยตีดังนี้
- (ป) ฝ่ายพม่าในกองทัพ ก็จับเอามตะหยอกเข้าไปยังเจตະสุกรี ฯ จึงถามว่าเหตุใดท่าน จึงถูกเชี่ยนตีดังนี้ “กาลกิริยาตาย”
- (ร) ศีรษะแม่มือซึ่งถูกสาวยันนุนนั้น ก็เป็นพิษกำเริบขึ้น เจตະสุกรีก็ถึงแก่กาลกิริยาตาย
- (ป) ศีรษะแม่มือซึ่งถูกสาวยันนุนนั้น ก็เป็นพิษกำเริบขึ้น เจตະสุกรีก็ถึงแก่ความตาย “ໄล่เนื้อ”
- (ร) ครั้นอยู่มาสมิงราหูมาชวนพระยาน้อยไปໄล่เนื้ออีกครั้งหนึ่ง
- (ป) ครั้นอยู่มาสมิงราหูมาชวนพระยาน้อยไปล่าสัตว์อีกครั้งหนึ่ง

“ตามເຕີດ”

(ຮ) ພ່ອຄຸມົມຕະຈິງຫຼວກວ່າ ເງິນທອງຜ້າພຽບນຸ່ງໜ່າຍຂອງໝາວເມືອງຕະເກີຍຫຶ່ງຕາຍນັ້ນຈະໂປຣດໃຫ້ທ່ານເກັບເອມາຫຼືກວ່າປະກາດໄດ້ ພຣະຍານ້ອຍກໍ່ວ່າຕາມເຕີດ

(ບ) ພ່ອຄຸມົມຕະຈິງຫຼວກວ່າ ເງິນທອງຜ້າພຽບນຸ່ງໜ່າຍຂອງໝາວເມືອງຕະເກີຍຫຶ່ງຕາຍນັ້ນຈະໂປຣດໃຫ້ທ່ານເກັບເອມາຫຼືກວ່າປະກາດໄດ້ ພຣະຍານ້ອຍກໍ່ວ່າຕາມໃຈເຕີດ

2. ຄວາມຮູ້ເກີຍວິກັບບັນຫາຮ່າມເນີນປະເພີນ ມີຫລາຍປະກາດຄືອ

ປະເພີນກະກະທຳພິບປຸ້ມກຽມ

ພຣະຍານ້ອຍຈຶ່ງຕັສສັງໃຫ້ກະທຳພິບປຸ້ມກຽມ ແຫ່ຍບົດນະຫະຕາມໂບຮານຣາຊປະເພີນ ຫຼຶ່ງມີຫຍ່າຍຫະແກ້ໜ້າຕຶກ ຝ່າຍຫຼຸນາງຜູ້ຮັບສັ່ງກີ່ຕາວຢັບຄມລາອກມາ ໄທ້ຈັດກາພຣະຣາຊພິບປຸ້ມກຽມຕາມລຳດັບປລູກເກຍທີ່ປະທັບເອາຕັວສົມົງມາຮ້າຫຼັກໄວ້ໄດ້ເກຍເສົ່ງແລ້ວ ກລັບເຂົ້າໄປຫຼວກວ່າການພວ້ມສໍາເຮົາພວ່າໄດ້ມຸ່ຖຸດີຖາກ໌ ພຣະຍານ້ອຍກໍ່ຕັດພະອອກຕົວເສົ້າຂັ້ນມາສູ່ເກຍ ຝ່າຍພຣາມນົ່ວຍພຸດັມາຕົມຍໍາຮາບປຸ່ໂຮທິດກໍ່ຄວາມນ້ຳຂໍາຮະພະບາກ ແນີ້ອໜ້າມ້ອງຂໍມາຫາຖາກ໌ ຮດລົງໄປໄໝ້ນໍາຕົກລູກຄືຮະສົມມາຮ້າຫຼັກເສົ່ງແລ້ວ ພຣະຍານ້ອຍຈຶ່ງຕັສສັ່ງທ່ານໃຫ້ເອົາສົມມາຮ້າໄປໜ່າ

ປະເພີນກະຊົງຄພ

ພຣະເຈົ້າທຳກັນສາວັດີຈຶ່ງເສົ້າຈຳດຳເນີນດ້ວຍພະບາກ ທຽບຈັບເຊື້ອກແລ້ວຕັ້ງພຣະສັດຍາບີ່ຫຼວານວ່າ ຂ້າພເຈົ້າມີຄວາມກົດໝູ້ພຣະຄຸນສມເດົຈພຣະຮາມມາດາເລີ່ມໆ ຈຶ່ງຄືດທຳການໃຫ້ລື່ອປຣາກງາໄປທຸກພະນັກງານ ຂອຄຸນພຣະວັດທະຍົງເປັນທີ່ປຶ້ງ ຄໍາບຸນຍູ້ຂ້າພເຈົ້າຈະວັດນາການສືບໄປແລ້ວ ຂອໃຫ້ຈົ່ງພຣະພສມເດົຈພຣະຮາມມາດາ ຈົ່ງໄດ້ມາດັ່ງໃຈຄືດເຕີດ ຄຽນຕັ້ງພຣະສັດຍາບີ່ຫຼວານແລ້ວ ຈຶ່ງຕັສສັ່ງໃຫ້ຈັບເຊື້ອກພວ້ມກັນ

ຂະແໜ້ນແປ່ນການໂກລາທິກສຸກຍິ່ງນັກ ເສັນບົດີແລ້ວໄພ່ພລທັງປົງກັບເຂົ້າແໜ່ງເຊື້ອກເປັນອລົມ່ານ ພຣະຄພນັ້ນກີບນັດລາໄດ້ມາຂ້າງພຣະເຈົ້າທຳກັນສາວັດີ ເສີ່ງໝາຍທັງປົງໂໜ່ວັງພິລື່ງກັ່ນທັງພະນັກງານ ພຣະເຈົ້າທຳກັນສາວັດີທິດພຣະໂສມນັສນັກ

ປະເພີນກະກະທຳສັດຍໍສາບານ ຈະໄດ້ໂລທິຕາກາຍຂອງທັງສອງຝ່າຍແລກກັນ

ຝ່າຍພຣະຍານ້ອຍໄດ້ພັ້ງຕັ້ງນັ້ນກີ່ນ່ອຍ໌ ແລ້ວສົມມາຮ້າກັບພຣະຍານ້ອຍຄ້ອຍທີ່ທຳຄວາມສັດຍໍຕ່ອກກັນ ສົມມາຮ້າເອມືດລັບເອາເລືອດອກປັນສຸຮາໄສ່ຈອກສັ່ງໃຫ້ພຣະຍານ້ອຍ ຖ້າ ກີ່ຮັບເສວຍເຂົ້າໄປຝ່າຍພຣະຍານ້ອຍກໍ່ສັ້ນເອາເລືອດປັນກັບສຸຮາ ແລ້ວໄສ່ຈອກສັ່ງໃຫ້ແກ່ສົມມາຮ້າ

ພຣະຍານ້ອຍໄດ້ພັ້ງພ່ອອຸ່່ມອເພົ່າວ່າກ່າວໂດຍກັກດີຫຼື່ວ່າສັດຍໍຕັ້ງນັ້ນ ຈຶ່ງເອາໂລທິຕາກາຍໃນອຸຮະການ

**ของพระองค์ออกกระทำสัตย์กับพ่ออู่หมอเฝ่านายกองช้าง
การแต่งกายของแม่ทัพมอยที่จะออกศึกสงคราม**

ครั้นถึงวันฤกษ์ สมิงราหูผู้เป็นแม่ทัพใหญ่ ถืออาญาสิทธิ์เด็ดขาดนั้น ก็แต่งกายนุ่งห่มให้ต้องสีตามตำราพิชัยสงครามตามเพศรามัญ สมควรแก่ศักดิ์ราชบุตรเบยพระเจ้าช้างเผือก สอดสูงพระองค์ลายทองรูปเทพนมกราบนกเครื่องวัลย์สองขั้น ใส่เกราะทองเหลืองทันต์มณฑรากมหับทมด้วยวิชาศาสตร์ โภกพระศีรด้วยผ้าโกลไสลายทอง ปักรูปจักรเพชรและรูปพระอาทิตย์ เนลิมยันต์ยอดมงกุฎประกอบวิทยาคม เลขยันต์ทั้งสี่มุ่งสำหรับกันศัลตราคมมีให้ต้องกายเห็นบพระแสงกระบิสสะพายพระแสงเก้าทัณฑ์

การนำบุตร หรือญาติพี่น้องของตนไปสมรสกับคนต่างเมืองกันเพื่อญูกไมตรี

ฝ่ายพระครพากญาติพี่น้องทั้งนั้น ก็ยินยอมพร้อมใจด้วยมະกะໂໂ จึงให้จัดของกำนัลแล้วแต่หนึ่งสือให้คนถือขึ้นไปอุลิมา mangeว่า ข้าพเจ้ามະกะໂໂมีใจภักดีต่อท่าน จะยกนางอุ่นเรือนผู้น้องสาวให้เป็นหญิงบำเรอเท้าของท่าน ครั้นอุลิมา mangeได้แจ้งในหนังสือดังนั้นแล้วก็มีความยินดีนัก จึงให้เงินทองเสื้อผ้าเป็นรางวัลแก่ผู้ถือหนังสือโดยสมควร

ครั้นพระเจ้าช้างเผือกได้ฟังถ้อยคำอำนวย์แพรจากราบทูลดังนั้นก็เห็นชอบด้วย จึงแต่ราชธิดาและเครื่องราชบรรณาการกับช้างพลายหัวช้างขึ้นไปถวายพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ๆ ก็ได้พระทัยหนัก มิได้ยกทัพลงมา

ครั้นเวลาเข้าพระเจ้ามณฑีรทอง จึงมีรับสั่งให้หาเจ้าสมิงพระรามเข้ามา กินเลี้ยงบันพระราชมนตรีย์ สมิงพระรามรับพระราชทานเครื่องเสิรย์พอควรแล้ว ก็เข้ามากราบถวายบังคมเฝ้าอยู่โดยลำดับ พระเจ้ามณฑีรทองจึงตรัสว่า เราเป็นกษัตริย์อันประเสริฐได้ออกวัวจ้แล้ว ถึงจะตายก็หาเสียดายชีวิตไม่ เพราะรักสัตย์ยิ่งกว่ารักชีวิตได้ร้อยเท่า ซึ่งที่มหาอุปราชกับราชธิดาเรานั้น เราได้ออกปากแล้วว่าจะให้เป็นบำเหน็จความชอบแก่ท่าน ถึงมาตร่าว่าจะปรับด้วยท่านคำนึงถึงพระเจ้าราชธิดาอยู่ ก็จงรับเสียแต่พอเป็นเหตุตามสัญญา

พระเจ้าเชียงใหม่ขอแจ้งความมาถึงพระเจ้าหงสาวดี ด้วยเราได้ทราบในพระราชสาสน์ เทคนาตอนนั้นแล้ว ก็มีจิตรชื่นชุมยินดีนัก เรายังให้ราชทูต อุปทูตนำราชธิดาไปถวายเป็นนาบทบวจาริกา หวังจะเป็นสัมพันธมิตรรักษาราชไมตรีไปจนตลอดกาลปาวสาน ซึ่งธิดาเราต่างชาติภาษา ยังไม่แจ้งในขั้นบธรรมเนียมฝ่ายรามัญโดยแท้ แม้ผิดพลังในราชกิจประการใดขอพระเจ้าหงสาวดีทรงพระกรุณาพระราชทานโอวาทสั่งสอนด้วย

ประเพณีการแต่งกายชายชาวมอญ จะโพกผ้า นิยมทาเป็นหมอน้ำมันหอม
ครั้นเวลาเข้าสมิនครอินท์อาบ้น้ำทาเป็นหมอน้ำมันหอม แต่งตัวใส่เสื้อชมพูคลิบทอง
จีบเอว ก้ามไส้ตันแขนปลายแขน โพกผ้าชมพูคลิบทอง

สมิงพระรามก็แต่งตัวใส่เสื้อชมพู สอดแหวนเก้ายอดซ้ายขวา โพกผ้าชมพูคลิบทอง
แล้วเอวเป็นหมอน้ำมันหอมเจือผงอันปลูกเสกอาทิตย์ มาประหน้าบริกรรมว่าymนตร์คากวิทยาที่
เคยเคราพ

ครั้นเวลาเข้าสมินกรอินท์ก้ออาบ้น้ำชาระกาย เสพโภชนาหาร แล้วก็แต่งตัวนุ่งผ้า
ใส่เสื้อ โพกผ้าซึ่งจัดไว้นั้น และทาเป็นหมอน้ำมันหอม อันประกอบวิทยาคาม

3. ความเชื่อ

ในเรื่องราชธิราชชนกัล่าวถึงเรื่องความเชื่อในนิมิตต่าง ๆ ความฝัน เรื่องไสยศาสตร์ ฯลฯ
ตัวอย่างเช่น

ความเชื่อในเรื่องนิตต่าง ๆ

มะกะโถมอายุสิบสี่สิบห้าปี บิดานั้นถึงแก่ความตาย มะกะโถได้เป็นนายพ่อค้า คุณ
ลูกค้าสามสิบคนหาบชื่นไปค้าเมืองสุโขทัย ครั้นมาจะไก่ลิ้งตับลงูเข้าไปเดชะ ลูกค้าคนหนึ่งป่วย
มะกะโถจึงเข้ารับเอาหานลูกค้าซึ่งป่วยนั้นแทน เมื่อชื่นไปถึงยอดเขา เขานั้นมีใช่ฤทธิ์บังเกิดเป็น
พายุใหญ่ แล้วฝนตกฟ้าร้อง อสานีผ่าลงมาถูกคานซึ่งมะกะโถหาน หักลงจากบ่ามะกะโถ ๆ ทำ
คานพลัดถึงสามครั้ง อสานีกีบันดาลผ่าลงถูกคานถึงสามหน จนหานนั้นตกลงไปในเหว มะกะโถตกใจ
ยืนตะลึงอยู่ในที่นั้น แล้วไปในบูรพาทิศ เห็นแสงอรุณสว่างขึ้น ครั้นแลมาฝ่ายประจิมทิศฟ้าแลบชื่น
เห็นเป็นวิมานและปราสาตราชมนเทียร ปราากฎแก่ต่ามะกะโถ มะกะโถจึงคิดแต่ในใจว่า
เหตุใหญ่เป็นมหัศจรรย์ถึงเพียงนี้ ฝ่ายลูกค้าทั้งปวงก็มีเป็นอันตราย จึงคิดว่าตัวภูนี้เห็นจะมี
วาสนาไปภายนหน้า แล้วมะกะโถก็พาลูกหานพ่อค้าหันปวงไปถึงตับลงบ้านเดชะ พอเวลา
เย็นก็เข้าอาศัยอยู่

ครั้นเสนาราชปุโรหิตทั้งปวงประกอบพระนามอธิษฐานดังนั้นแล้ว เศวตฉัตรซึ่ง
หุบอยู่นั้นก็ทางขึ้น เห็นเป็นมหัศจรรย์ยิ่งนัก ประจักษ์แก่ต่าคนทั้งปวง

ด้วยเดชบรมโพธิสมการของสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งจะมีชัยชนะแก่พระเจ้า
ฝรั่งมังเครื่อง化 ครั้นนั้นให้บังเกิดพายุใหญ่ดูพิลึกสะพึงกลัว พัดไปข้างทัพพระเจ้าฝรั่งมังเครื่อง化

แล้วขอบເອາເສວຕົ້ນຕັ້ງອູ່ບໍ່ນຫລັງພຣະເທົ່າຮາຣາສມເຈົ້າພຣະເຈົ້າຮາຣີຣາຊລອຍໜີ້ໄປໃນນກາດລາກາສ ກຣະທຳເປັນປະກັບຜົນວັນສາມຮອບແລ້ວ ກົກລັບລົງມາປະດີໝຽນອູ້ດັ່ງກ່າວຄວາມພິຄວງ

ຄວາມເຂົ້າໃນຄວາມຝັ້ນ

ຄົ້ນເວລາຄຳກີ່ທຽງອົບໝຽນແຕ່ເທັນດາວ່າ ຄ້າໜ້າເຝື້ອກຕົ້ນນີ້ເກີດດ້ວຍບຸນຍຸສມກຈະເປັນຮາຊພາຫະແໜ່ງໜ້າພເຈົ້າ ກົນວ່າໃຫ້ນິມີຕົ້ນຄົມກົມຄລເຕີດ ຄ້າໜ້າພເຈົ້າຈະສິ້ນວາສນາຈະເສີຍພຣະຍາ-ໜ້າເຝື້ອກ ແລະພຣະນຄຣ ແກ່ປ່າຈາມີຕົ້ນຂໍ້ກີ່ແລ້ວ ຂອໃຫ້ໜ້າພເຈົ້ານິມີຕົ້ນອັປ່ມງຄລເຕີດ ທຽງພຣະອົບໝຽນແລ້ວກີ່ເຂົ້າທີ່ພຣະບຣາກມ ຄົ້ນລ່ວງເວລາປ່າຈົມຍາມ ຈຶ່ງເທັນດາອັນສົມສົງອູ້ໃນບວຮເສວຕົ້ນຕັ້ງ ຈຶ່ງບັນດາລໃຫ້ພຣະເຈົ້າພີ່ຮ່ວນນິມີຕົ້ນວ່າ ອົງໜ້າກີ່ກມາລ້ອມພຣະນຄຣໄວ້ຄັ້ງນີ້ ຈະທຽງພຣະວິຕົກໄປຢີ ພຣະຍາໜ້າເຝື້ອກຜູ້ຂອງພຣະອອກຕົ້ນປະຍົມງຄລອູ້ແລ້ວ ໃຫ້ເຮັ່ງແຕ່ງທີ່ບ່ນຍອດເຂາໄກລ໌ເມື່ອມະຕະມະປະດັບປະປາດ້ວຍຮາຊວັດຕົ້ນຕຽງ ແລະໃຫ້ເອາ່າງທອງຄຳໄສນ້າຕັ້ງພິທີແລ້ວຈຶ່ງປະດັບພຣະຍາໜ້າດ້ວຍເຄື່ອງຄ່າກົມອັນນາມ ເຊິ່ງໜີ້ໄປ ປະຍົມຕອງໝູ້ໃນທິຄັນກີ່ຈະປຣະຍ້ໄປຖຸກທີ່ ຄົ້ນພຣະເຈົ້າພີ່ຮ່ວນຕື່ນຈາກທີ່ພຣະບຣາກມແລ້ວ ທຽງພຣະດຳລົງວ່າ ຈະຮອຍເທັນດາເຈົ້າມານອກເຫດໃຫ້ເຮາແລ້ວເປັນມັນຄົງ

ຄົ້ນເວລາກາລາງຄືນກີ່ທຽງພຣະສູນນິມີຕົ້ນວ່າ ພຣະຈັນທົກທ່ານໄປຕາມຈັກຮາສີສ່ອງສ່ວັງໄລກບຣາດາດວງດາວຕຽງໜ້າພຣະຈັນທົກໜ້າຫຍ່ໄປສິ້ນ ພຣະເຈົ້າຮາຣີຣາຊກີ່ໃຫ້ຫາຮາມມະນູ້ເຂົ້າມາທໍານາຍ

ຝ່າຍອຂະມະມອງຢູ່ຈຶ່ງຄົດແຕ່ໃນໄຈວ່າ ຄວາມຄົດແຕ່ເພີ່ຍງນີ້ຄົນທັງປົງສຣເສຣີຢູ່ວ່ານລາດໜັກໜາ ແຕ່ນີ້ກູຈະໄປເຂົ້າເດືອນເຕີດ ຈຶ່ງໃຫ້ເມື່ອຫາເສບີ່ງອາຫານ ຄົ້ນເວລາກາລາງຄືນຈຶ່ງນິມີຕົ້ນວ່າເທົ່າໜ້າໜີ້ນີ້ແຫຍືນເມື່ອງພະໂໂ ເທົ່າໜ້າໜີ້ນີ້ແຫຍືນເມື່ອງພຸກາມ ແລ້ວເທົ່າທີ່ແຫຍືນເມື່ອງພຸກາມນັ້ນຍກມາເຫຍືນເມື່ອງພະໂໂທັ້ງສອງເທົ່າ ຝັ້ນດັ່ງນັ້ນແລ້ວກີ່ດື່ນໜີ້ ດົດແຕ່ໃນໄຈວ່ານິມີຕົ້ນໃຫ້ຢູ່ກວາງນັກຈະໄປແກ້ຝັ້ນແກ່ບຸນຄລອື່ນນັ້ນຫາຄວາມໄມ່ ຈໍາຈະແກ້ຝັ້ນແກ່ບິດາມາຮາດາ ດ້ວຍທ່ານເປັນບຸຮົພເທັນດາມີພຣະຄຸນແກ່ເຮົາມາຫາທີ່ສຸດມີໄດ້

ຄວາມເຂົ້າໃນເວົ້ອງໄສຍຄາສຕົ້ນ

ຄົ້ນສມເຈົ້າພຣະເຈົ້າຮາຣີຣາຊແຈ້ງວ່າ ຕະລະແມ່ທ້າວເສຍຍາພິ່ນດັບສູງເສີຍແລ້ວ ກົມໄດ້ທຽງພຣະອາລີຍ ດ້ວຍກຸດຍາຄຸນມານີ້ຂອງເມັຍມະນີກເຂົາຮອບຈຳພຣະສັນດານອູ້ນານແລ້ວ ໃຫ້ເໜື່ອຍໜ່າຍຊີ່ງໜ້າໃນຕະລະແມ່ທ້າວ

สมิនครอินท์กับทหารผ่านเมืองเป็นอันมาก จนสัมทหารทั้งสำเร็จ เหตุผลแต่เจ้า-สมินครอินท์ผู้เดียว เป็นคนมีวิทยาความรู้อย่างคงกระพัน ตัวต้องศาสตราจารุปเป็นสามารถก็มีได้เข้า

พระยาน้อยเห็นคนมาพร้อมกันแล้ว จึงยกพระหัตถ์ขวากลับแขนซ้ายเข้า ทหารทั้งปวง ก็เข้มแข็งตัวอยู่ ครั้นลูนเขนขวายเข้า ทหารทั้งปวงก็ไล่ผ่านคนสิบเก้านายสิบ แต่มะแต่งงาน ลูกพราหมณ์เทคโนโลยี อยู่คงด้วยมนตราราอาคมพันไม่เข้า วิงหนีเป็นหลังคาน้ำทึบไป

4. ความรู้ทางด้านกลยุทธ์

มีรายงานฉบับใด พังตังนั้นก็แจ้งว่า พระเจ้าราชธิราชยกกองทัพมาตั้งอยู่ ณ เมืองเสียง กึ่งทรงพระโกรสัมภัยอยู่ในเมืองนี้ ว่าทำอุบายนล่องลงหน้าไปได้แล้ว ยังกลับมาท้าทาย อีกเล่า จึงตรัสกำชับนายทัพนายกองทั้งล้วนทัพทั้งปวง ให้ล้อมเมืองสาวดีไว้เป็นกาดขัน ยิ่งกว่าเก่า แล้วให้ทำกำหนดประการไว้ว่า โดยต่ำกว่าวิสา และไก่ อาย่าให้หนีออกได้ แม้นนก บินออกมากำแพงเมืองแล้ว ก็ให้ออกหากันที่ยังเสียจนสิ้น เรายังคงอยู่ดูสมิภัยอยู่ ว่ามันจะแทรกแผ่นดินไปได้ หรือจะเหหะไปในอากาศ หรือจะจำแลงกายหายตัวได้ ถ้ามันมี วิชาความรู้กำบังตัวไว้ได้แล้ว เราจึงจะกล่าวมัน แต่ให้ค่อยระวังจงหนัก ถ้าข้าศึกตีหักอกมา ได้ในด้านใคร จะเอาโทษนายทัพนายกองหน้าด่าน คลอกเพลิงเสียให้สิ้น นายทัพนายกองก็ ตรวจตราภัยเป็นสามารถทั้งกลางวันกลางคืน ตามรับสั่งมั่งรายละเอียด

ครั้นเวลารุ่งเช้าสมิภัยอยู่ในเมือง ก็เข้าไปกราบทูลพระยาเกียรราชบูรพา ข้าพเจ้า จะพยายามบังคมลาพระองค์ นำกิจราชการกลับไปแจ้งแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันนี้ พระยาเกียรราช จึงตรัสถามว่าท่านจะคิดอ่านทำประการใดจึงจะออกไปได้ สมิภัยอยู่ดูว่าข้าพเจ้า คิดอุบายนจะทำลายล้อนำออกไป ขอให้อุบายนทำแบบเข้าให้มั่งคง เอาข้าพเจ้าใส่เผือก เข้าแล้ว ให้ผู้หญิงโภคศรีจะเสียเดินร้องให้ตามออกไปด้วย แล้วให้อุบายนใส่ลงในแพลงอน้ำไป พม่าทั้งปวงเห็นก็จะสำคัญว่าศพ ไม่สงสัย ถ้าศพลอยลงไปพังค่ายพม่าแล้ว ข้าพเจ้าจะเดินเข้าบกไป

อันประเวณีบินายก ผู้จะกระทำการสังหารให้มีชัยชนะนั้น พึงให้รู้ในมูลสังหารนี้ประการ พะลัญจะ คือให้รู้กำลังข้าศึกว่า ผู้งามมีกำลังแต่เวลากลางวัน ผู้งามเด็ดเมรุมีกำลังแต่ในเวลาตีรี ผู้งามชาติปักษ์มีกำลังในเวลา ผู้งามมีกำลังในหนึ่ง ก้าลัญจะคือให้รู้จักก้าลแห่งข้าศึก อันเสียอับปริหานิยะธรรมแปดประการ คือมีได้พร้อมเพรียงกัน เป็นด้วยอานุรัม ทุจริต อันได้อันหนึ่งแล หรือ ฯ ยังบริบูรณ์อยู่หนึ่ง เทลัญจะ คือให้รู้ประเทคอันก่อประด้วยรัฐบาล ที่จะเป็นกำลังแห่งข้าศึกนั้นหนึ่ง อุตัญจะ คือให้รู้จักสมัยแห่งกุฎูทั้งสาม มีวัสดุตๆ เป็นต้น

แห่งเมืองข้าศึกนั้นหนึ่ง และมูลแห่งสังคมรัฐทั้งสี่ประการอันจะมีชัยชนะ เสนนาบดีซึ่งเป็นปรินายกนำพลทหารของพระองค์มิได้แจ้ง ยกพลโยธามาตีกรุงอังวะในวاسันตฤกุ กรุงอังวะเป็นภูมิประเทศดอนสูงกว่า

5. ความรู้ในด้านต่างๆ

การจัดทัพ

ครั้นได้วาศุภณิมิตมงคลฤกษ์ สมเด็จพระเจ้าผู้ร่วมวงศ์จะวินทรงพระคชาธารให้ยกพลครุฑารหั้งปวงออกจากค่าย มีทวนทอง จำรี แห่น้ำพระคชาธารสามพัน พลดาบหั้งสองพันยกมา พลโตรรา เก้าทันท์ สรรพเครื่องศัสดารอื่น อันโยธาถือ และสะพายครุฑั่วน พลทหารข้างม้าก็เดินโดยกระบวนพยุหยาตราช้าง เป็นกองเนื่องกันสัมภั้งสลอนด้วยยงชัย ชงจันสีต่างๆ เสียงสนั่นกึงก้องด้วยม้อกกลอง ม้าล่อ ทหารถือธงนำหน้าพลก็รีบดำเนินมา ธรรมชาติของสัตว์ ข้างเป็นสัตว์ที่รู้ภาษา

เวลาพรุ่งนี้พม่าจะเข้าฟ้ออกไปปชนด้วยพระเจ้าอยู่หัวของเราฯ มีพระคุณได้ชูบเลี้ยงเรามา พ่ออย่าไป จงทำอาลواดสະบัดหมอดความญูลงเสีย แล้วໄล่แทงช้างดึงช้างกันหั้งปวงให้อลหม่านขึ้น อย่าให้พร้อมมูลกันได้ แล้วพ่อจงหนีไปป่ากระเลียวนันເຄີດ

พลายประกายมาคได้ฟังดังนั้น น้ำตาตกลงแล้วก็พยักคอรับเอานายช้างจึงสั่งอีกว่า ถ้าพอมีทำดังข่าวว่านี้ ตัวข้า และน้องกับมารดาของพ่อ ก็จะพาภันตยาสิ้น พลายประกายมาคร้องให้รักกันกับนายช้าง แล้วนายช้างก็กลับมา พอเวลารุ่งเช้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จจากนายช้างก็เฝ้ากราบทูลกิจการ ซึ่งได้ว่ากับพลายประกายมาคนั้นทุกประการ

นายทัพนายกອงฝ่ายพม่าก็เข้ารุ่มกันเจ็บพลายประกายมาค แหงด้วยทวน ยิงด้วยเก้าทันท์ เจ็บปวดเป็นสาหัส พลายประกายมาคก็รับชีวิดความญูเดาด้วยปลายงาและงวง ถีบฉุดถูกพม่าล้มตายเป็นอันมาก นายทัพนายกของหั้งปวงสาละวนเจ็บพลายประกายมาคอยู่ ก็หาไปทัน มั่งรายกะยะฉะว่าไม่ พลายประกายมาคต้องอาวุธเจ็บปวดเป็นสาหัส ก็วิงตรงเข้าป่ากะเลียวตามความญูช้างสั่งไว้นั้น

รูปแบบการสื่อสารกันทางหนังสือ หรือจดหมายในเรื่องราชอาธิราช

รูปแบบของจดหมายเขียนต่างไปจากบัจจุบัน ในหนังสือเรื่องราชอาธิราช เมื่อตัวละครจะติดต่อกันทางจดหมาย จะเขียนโดยใช้รูปแบบเดียวกัน คือขึ้นต้นชื่อผู้เขียนก่อน แทนที่ชื่อจะอยู่ส่วนท้ายสุดของจดหมายเหมือนบัจจุบัน

ตัวอย่าง

1. ข้าพเจ้าผู้ชี้อวยีกากอง ขอกราบถวายบังคมมาถึงพระยาน้อยให้ทราบ ด้วยข้าพเจ้าได้ทูลไว้แก่พระองค์ว่าจะช่วยคิดทำการสอนพระเดชพระคุณตามสติกำลังนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้ช่องสุมผู้คนเตรียมไว้แล้ว ถ้าพระองค์จะทำการเมื่อใด ขัดขวางอย่างไร จงบอกมาถึงข้าพเจ้าให้ทราบเสิด ข้าพเจ้าจะช่วยกว่าจะสำเร็จการของพระองค์

2. สมเด็จพระมหาเทวีผู้เป็นพระเจ้าป่า บอกมาถึงพระยาน้อยผู้หลานให้ทราบ ด้วยสมเด็จพระราชนิรันดร์บิดาทรงพระประชวรหนักนั้น บัดนี้พระโรคค่ำคลายลงแล้ว ได้ทราบว่าพระหลานหนึ่นไปก่อทรงพระโกรธจึงส่งให้จัดกองทัพจะยกไปจับ แต่ป่าช่วยทูลแก่ไขว่า หลานเราหนานไม่ป่าใช่ให้ลงมาด้วยราชกิจ ณ เมืองตะเกิง และสมเด็จพระราชนิรันดร์ทรงชี้เดืองพระทัยหนักอยู่ แต่หากว่าป่าช่วยทูลแก่ไขเบี่ยงบ่ายก็คลายพระพิโรลงจึงมีได้ยกกองทัพลงมาและทุกวันนี้ป้าก็คิดถึงอยู่มีได้ขาด ได้ปรึกษาเสนอبدีหั้งปวงไว้ว่า ถ้าหากบัญพระราชนิรันดร์ทรงชี้เดืองพ่อไม่แล้ว ป้าก็จะยกราชสมบัติให้แก่เจ้า อย่าให้หลานเราคิดเกรงกลัวสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย และบัดนี้ฉะละแมทั่วๆ พ่อลาวแก่นท่านนั้น ก็ป่วยอยู่ได้หัววันหัววันแล้ว ให้หลานเราเร่งคืนลงมาเสิด

3. ข้าพเจ้าพระยาน้อยผู้เป็นหลาน กราบถวายบังคมมาถึงฝ่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าป่าให้ทราบด้วยทุกวันนี้ข้าพเจ้าคิดถึงพระคุณของพระเจ้าป่าอยู่เป็นอันมาก ด้วยแต่ก่อนพระเจ้าป่าได้เลี้ยงดูอุ่นชูข้าพเจ้ามาเรื่อยๆ ให้ยังเพียงนี้แล้ว จะได้ออกตัญญูบหุ่ฟพระคุณเสียนน้ำมิได้และบัดนี้ข้าพเจ้ามาอยู่ ณ เมืองตะเกิง ทหารของข้าพเจ้ากับทหารของพระเจ้าป่ามีสิบคนนั้น วิวากษาพันกันจนล้มตาย ครั้นข้าพเจ้าจะกลับไปบัดนี้เล่า ก็กลัวอาญาพระเจ้าป่าอยู่ ถ้าพระเจ้าป่าให้อภัยโทษแก่ข้าพเจ้าแล้ว ถึง ณ เดือนเก้า ขอให้มายลากแม่นข้าพเจ้ามารับเสิด ข้าพเจ้าจึงจะไปซึ่งข้าพเจ้ามาอยู่ ณ เมืองตะเกินนี้ ประสบค์จะรักษาชีวิต จะได้คิดบนถือต่อสมเด็จพระราชนิรันดร์ทรงพระคุณนั้นหมายได้ ด้วยข้าพเจ้าถืออยู่ว่า ถ้าตายลงด้วยมิได้เป็นขบถต่อพระราชนิรันดร์จะไปสู่สุคติภูมิ ถ้าและตายด้วยการเป็นขบถต่อสมเด็จพระราชนิรันดร์แล้ว ก็จะได้ไปสู่ทุคติภูมิเป็นต้น

คุณค่าทางด้านความคิด วรรณกรรมเรื่องราช้าธิราชนี้ เช่นเดียวกับเรื่องสามก๊ก กล่าวคือในเรื่องท่านผู้ประพันธ์ “ได้แทรกข้อคิดด้านการรบ ต่อสู้ศัตรู ปรัชญา คติชีวิต และธรรมชาติ ของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

มังกันจีเห็นพระยาน้อยทรงโศกตังนั้น จึงกราบทูลปะลอมปะลอบหวังจะให้คลายพระอาดูร่ว่า พระองค์จะทรงพระโศกไปไย อันความมรณะภัยอันนี้ ถึงกาลแล้วก็ย่อมจำเป็น

ธรรมดัสตัวอันเกิดมาเป็นรูปกายในโลกนี้ย่อมประกอบด้วยทุกข์ทั้งสี่ คือ ชาติ ชาติ พยาธิ มะนาะ ความตาย ย่อมมีเที่ยงแทบทุกด้วสัตว์ บางทีบิดามารดาถึงอนิจกรรมล่วงไปก่อนบุตร บางทีบุตรถึงอาสาัญกรรมก่อนบิดามารดา อันจะกำหนดกาลมาณะนั้นมีได้ ย่อมวิปริตแปรปรวน ไปตามวิสัยสภาวะธรรม เพราะสังขารเป็นของมีเที่ยง ทุกข์ทั้งสี่ประการนี้มีได้รันสัตว์ผู้ใด

เราคิดถึงพระคุณของสมเด็จพระบิดาว่า อันธรรมดายิ่งบิดามารดา ถึงจะมีความชิงชั้ง บุตรเป็นประการใด เมื่อทุกข์ภัยมีมาถึงบุตรแล้ว ก็ยอมการอุญ ตัดถอนมีชาต

สมิงนครอินห์จึงร้องตอบว่า อ้ายพม่าหน้าโง่หาความคิดมีได้ อันประเพณีการศึก โครงกว่ามีสัตย์ต่อ กันที่ไหนบ้าง

ทหารพระเจ้ากรุงจีนนั้นจะมีฝีมือดีสักเพียงไหน เรากลัวแต่ทหารเทพด่าที่เหาะได้ ซึ่งกามานีกับเราก็เป็นมนุษย์เดินดินเหมือนกันเราหากลัวไม่

พระอัครมเหสีทูลว่าข้าพเจ้าจะได้มีเวลา mntr ผูกนั้นหายได้ ซึ่งข้าพเจ้าจะคิดผูก สมิงพระรามให้อยู่ก็หวังจะผูกด้วยยางรัก เพราะธรรมดากันเวียนวนข้องอยู่ในสังสารภานี้ แต่ส่วนมีความกำหนดยินดีในการสังวาสรสติ้นทั้งนั้น เพราะมูลตัณหา เครื่องเกี่ยวพัน อุดหนุนเป็นปัจจัย

พระอัครมเหสีรับมาอ่านแจ้งความแล้ว ก็เสียดายสมิงพระรามยิ่งนัก และเกรงว่า พระราช妃จะเป็นม่าย จึงทูลว่าเป็นธรรมดасืบมาพลังปากกีย่อมเสียการ พลังมีดพลังหวาน มักจะบาดเจ็บ

กาภีกlossenสุภาพ

เนื้อร้องย่อ

เริ่มเรื่องกล่าวถึงพญาครุฑแปลงกายเป็นชายหนุ่มมาเล่นสกากับหัวพรหมทัต และได้ลักษณะเหมือนกาภีไปวิมานนิมพลี

ปางนั้นยังมีครุฑราช	สูริยชาติลำสกุณปักษา
สถิตสถานพิมานรัตน์ร่มยา	ยอดมหาพุกน้ำสีมพลี
ในเชิงเขามেธุราชบรรพต	ปรากรูด้วยกำลังปักษี
บินหนักกวักละโยวันด้วยฤทธิ์	อาจจะขามนทีสีทันดร
ประกอบด้วยมนตรรามหาเวท	หัวประเทศไทยจับสยบสย่อน
เคยเที่ยวเล่นเป็นสุขทุกนคร	สถาพรพูนสวัสดิ์อัญชลีตรา
กับบรมพรหมทัตปืนธเรศ	เคยประเวศทรงสกากันหนักหนา
ห้อยทีมีชัยแล้อปรา	ก์ประภพเพื่อจะทรงสกากล
ออกจากพิมานรัตน์เรื่องรอง	ผาดผอยทะยานขึ้นเวหน
ข้ามมหาสาคเรศวัวง	ก์ลุดลแคนราชธานี
ลงยังรุกขพระไทรใบชิด	นิมิตกายกลายเพศจากปักษี
เป็นมานพเสาวภาคย์โสภี	จรลีนวยนาดดำเนินมา
.....
ว่าพลาangการเกร้าประคง	ตระกองโอบอุ้มแก้วกาภี
สีบทะยานผ่านขึ้นโพยมหน	ด้วยฤทธิ์คมแรงราชปักษี
เฉียวฉินพริบตาในนาที	ก์ขามสีทันดรสะดuatorดาย
ถึงสิมพลีวันวิมานทอง	เข้าสู่ห้องวิเชียรัตน์เรืองฉาย
วางองค์ลงบนแท่นพระ不然	ก์กลายเพศจากครุฑเป็นเทวัญ
นาฎกุเรพ์เสียงหัวพรหมทัตติดตามไปพบนาง และได้นางเป็นภรรยา ภายหลังพระยาครุฑ	ทราบเรื่องที่นางแอบเป็นซึ้งกับนาฎกุเรพ์ กอรัช ส่งนางกลับคืนเมือง
พระยาครุฑได้สั่บคดีนาง	ยิ่งหมองหมายวางแผนการรี

จึงครรสร่วมอ้าคูระกา กี
จะเลี้ยงเจ้าเราอัปปยศยศ
ว่าพลาทางอุ้มนกุณล
เฝ่ผงดุดาดอยองล่องฟ้า
วางอนงค์ลงหน้าพระลานคลี
ไปอยู่กับเราเดียวเปลี่ยนนาก
เชิญเชยเสวยสุขสวารายางค์

หญิงกลีเส่นลีนพิรากล
จะลือหมดหัวหล้าเวหาหน
ออกจากไฟชยนต์ในราชรี
ถึงพาราเจ้าทวีปชุมพูศรี
จึงมีรัษพจนารถที่แนะนำง
กินีจักพรั่งพร้อมอยู่ล้อมข้าง
ตั้งแต่ปางนี้ไม่ขอพบกัน

ท้าพรหมทัดเห็นว่ากา กีประพุติตนเสื่อมเสีย

จึงสั่งให้นาก กีใส่แพลอยน้ำไป

นฤบمالฟังสารสำนวนกล่าว
บริภานชโดยราชนัญชา
กูเป็นปืนไกรกรุงผดุงเดช
อย่าพากกล่าวกล่าวให้อาหารณ
ทุกนิเวศน์เขตขัณฑ์บุรีเรือง
ช่อนแต่ใส่แพลอยในวาริน
พระตรัสพลาang จึงสาวกมาตย
นำนาฎก กีลีลามา
เรื่องกา กีกลอนสุภาพนี้ เค้าเรื่องมาจากนิบทชาดก ชื่อกากาตีชาดก วัดถุประสังค
ของการแต่งเรื่องนี้ เพื่อแสดงให้เห็นนิสัยของหญิงที่หลายใจ เป็นข้อเตือนใจแก่ผู้ชาย ดังใน
คำกลอนที่กล่าวว่า

จักกล่าวอดีตนิทานแต่ปางก่อน

เมื่อครั้งองค์สมเด็จพระชนินทร
เสวยชาติเป็นสกุณายะรานก
หวังแสวงแห่งจิตหญิงพาล

ยังสัญจารแสวงหาโพธิญาณ
จึงซักเรื่องชาดกมาบรรหาร
ให้ชายชาญรู้เชิงกษัตรี

เรื่องกาğıกลอนสุภาพนี้ให้คุณค่าแก่ผู้อ่านหลายด้าน เช่น

คุณค่าทางด้านความคิด ให้แบ่งคิดหลายด้าน เช่นการแก็บัญชานองพระยาครุฑ์เมื่อถักกาğıไปแล้วได้ย้อนกลับมาเล่นสกตามปกติเพื่อกลับเกลื่อนเรื่องที่ก่อขึ้น การที่ทำพรหมทัตไม่ลงโทษนาฎกเวร ไม่ประหารชีวิตกาğı เป็นการใช้สติปัญญาไม่ใช้อารมณ์ และเป็นการให้อภัยแก่ผู้สำนึกริดไม่จองเวร

คุณค่าทางด้านความงาม หรือแห่งงามของร้อยกรอง มีองค์ประกอบหลายประการที่ทำให้เรื่องกาğıดีเด่น ดังนี้

1. การเลือกใช้คำ มีการใช้คำที่ประณีต พิถีพิถัน ดังนี้

1.1 ตัวนางจะมีคำที่แสดงถึงความงาม ความน่ารัก น่าทะนุถนอม มาประกอบเช่น
ชื่อกาğıศรีวิลาศดั่งดวงจันทร์

ฝ่ายอนงค์กาğıศรีสมร

ฝ่ายอนงค์กาğıศรีสวัสดิ

โอลกาğıศรีสุดาวิราษณ์

1.2 คำที่ใช้เรียกชื่อสตรีมีหลายคำ เช่น

วรรณญา วรรณทร์ นฤมล กัลยา ยุพพาณ ยุพพาณ เยาวมาลัย สมรสเมอชีพ
เยาวมาลัย ขรัญเมือง สายสุดสาข ยุพเรศ องค์ กานดา สายสาข บังอร นงราม พงา
แสนสุดสาข นวล พนิดา วนิดา ยุพเยาร์ มารศรี

2. เสียงสนาน

2.1 สัมผัสคือเสียงคล้องจอง ได้แก่สัมผัสบังคับ คือสัมผัสนอก สัมผัสไม่บังคับ
คือ สัมผัสใน อาจจะสัมผัสอักษรหรือสัมผัสสร้างก็ได้

ตัวอย่างสัมผัสอักษร

ครั้นสร้างแสงสุริโยวโรกาส

อากาศแจ่มแจ้งในแหล่งหล้า

พระยาครุฑสั่งนุชนงพงา

กำหนดเล่นสกายนกรุงไกร

ตัวอย่างสัมผัสสระ

ถึงนางพ้าหกชั้นที่สรรค์ทรง

จะเปรียบองค์สมรไม่มีสอง

ว่าพลางกางกรเข้าประคง

ตระกองโอบอุ้มแก้วกาğı

ถีบทะยานผ่านเข้าโนยมหน

ด้วยฤทธิ์และราชบัក្សี

เฉียบญี่บพริบตาในนาที

ก็ข้ามสีทันดรสะดวกดาย

2.2 ลีลาจังหวะ คือการใช้คำใช้เสียงที่ให้ความหมายหมายเหมาะสมแก่อารมณ์ แก่การเคลื่อนไหวของตัวละคร ตัวอย่างตอนที่พระยาครุฑพากษ์เที่ยวชมแม่น้ำสีทันดร

พระยาราชสุบรรณกีฬัสนตื่น

ประคงชื่นเล้าโอมโนมสมร

พี่จะอุ้มยุพพินบินจาร

ไปชมขุนสีขรชาเวน

ว่าพลงทางประคงยุพเรศ

อุ้มประเวศบินโดยพระเวห

رار่อนให้อ่อนด้วยลมบัน

พลางเชยชื่นกมลด้วยกลินนาง

2.3 การเล่นคำ โดยวิธีซ้ำคำและซ้ำความ เป็นความนิยมของกวีไทยมานานในการกีกกลอนสุภาพ ใช้การเล่นคำนิดนึงหลายแห่ง เช่น

เสียดาย ขันง่างพักตร์เมื่อยักษวน

เสียดายเนตรนำชวนเสน่หา

เสียดาย ปรางช่างเบือนกระบวนการมา

ให้นาสาสูบรสรัญจวนใจ

เสียดาย โอชูอ่อนคำให้กำหนด

เสียดายกรกรรดกระหวัดไห

เสียดาย เต้าเคล้าชื่นอุราใน

เสียดายในน้ำใจทุกสิ่งอัน

3. ความหมายอันไฟเราะกินใจ กวีอาจสร้างความไฟเราะดังกล่าว ด้วยกลิธีต่างๆ ในการแต่งเช่น

3.1 กวีโวหาร คือการใช้ชั้นเชิงในการแต่ง ให้มีรสมองถ้อยคำลึกซึ้ง ประทับใจ มุ่งเอาความรู้สึกทางด้านอารมณ์มากกว่าข้อเท็จจริง เช่น

3.1.1 การอุปมาอุปไมย คือการกล่าวเปรียบเทียบโดยตรงหรือโดยอ้อมให้เห็น และรู้สึกชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าคำอธิบายธรรมชาติ เช่น

กาภีได้สัตบคดีสั่ง

ให้แคนคั่งคำราชบักษา

ตั้งเพลิงพิษติดรุมอุรภา

ชลนาคลอเนตรละลุ่มลง

3.1.2 การใช้สัญญาลักษณ์ เช่น ตอนที่พระยาครุฑกล่าวถึงความประพฤติของ ก้ากีว่าเป็นหยิ่งหลายใจ

พระยาครุฑฟังนุชสนองคำ

พิโรมช้าดังฟ้าคนองสาย

ดูดีคบชี้ม้าพรางชาย

จนชี้หน่ายใจชี้แล้วจู่ๆ ใจ

เสียแรงรักหักจิตไม่คิดปาป

นิยมหมายฉอกพามาสมสมร

กีเจือใจมีให้อนาการ

ประคงนอนแนบข้างไม่ห่างกาย

เชยชื่นดังวิเชียรເຈົ້າໃນ
ຍັງໄມ່ຮັບຈາກເຈົ້າໄດ້ຫຼູ້ຂາຍ

ມີຮູ້ແພຳອັນຫຼາສໍາສລາຍ
ຄືອນຍາງຸກວເຮົາທີ່ເຈັນກັນ

3.1.3 ກາກລ່າວເກີນຈິງຫົວຜິດຄວາມຈິງ
ກາກີຟັງຄົດສົນອອກຫຼວຍ
ອນີຈາວ່າຂ້າກັບຄົນຮຽບ

ເປັນແນ້ນອ້ອຍໃຈເພີ່ງຊີວາສັງ
ຄືອີເຄຣເລ່າຍືນຍັນຈຳນຽມຈາ

ຫົວ

ດ້ວຍມີຄົມໂອນຮກາລໃນອາການ
ຂ້າຮ່າໄຫ້ເພີ່ງຈັກທຳລາຍປຣານ
ຂ້າຮ່າພັນເພີ່ມໄວ່ທົ່ວຄຽກ
ຂອດາຍດ້ວຍສັຈຈາພາຍານ
ແຕ່ພູນເຖະນຸເຕັກນອນເປັນໂລທິຕ
ເຫັນເຮືອງຖື່ນຈົດເປັນສັຕິ

ຄຽກບັນຈາຈາພາພຣາກໄປຈາກສົກນ
ແຕ່ໂຫຍຫາງຸບາລໄມ່ເຫັນຕາມ
ຈະໂອນລົງໃນສມຸກໄມ່ເຂີດຂານ
ສຸນຮຣັນເວັບປິນຂ້າມໄປສິມພລີ
ໄມ່ມີຈົດຈັກໃນປັກເຊື່ອ¹
ກີສຸດທີ່ແກ້ວ່າກ່ຽມຈຶ່ງຈຳເປັນ

3.1.4 ກາພຣັນແນະແລກການປະບາຍທີ່ແຈ່ມແຈ້ງຂັດເຈັນ ຈັນສາມາດແລ້ວເກີນກາພ
ຕາມທີ່ພຣັນນານີ້ອ່າງທີ່ເຮັດວຽກພອນ ມີຫລາຍປະເກທ
ກາພຣັນນາທີ່ທຳໄຫ້ເຫັນກາພອຍ່າງຕຽບໄປຕຽບມາເຊັ່ນ

ເຮົາແຈ້ງທາງທຸເຮັດເບຕວັດຫຼຸງ
ແມ້ນຈະຂ້າວັງແວວຫາງມຢູ່
ດ້ວຍນ້ຳນັ້ນສຸຂົມລະເວີດອ່ອນ
ປະກອບໜູ້ມັຈຈາກຸນກາພາລ
ຜູ້ໄດ້ຂ້າມນກສື່ທັນດຽນ
ແສນມາພະຍາຄຸງຍັງເຕັມປິນ

ສັຕັກັນທີ່ຄົ່ນສມຸກຮີສີ
ກົງຈົມລົງສິງທີ່ແຜ່ນດິນດານ
ຈຶ່ງຂໍ້ອສີທັນດຽນໄພຄາລ
ຄະສາຮເວົກນ້າແລນາຄິນກີ
ກີມ້ວຍນຮັນເປັນເຫຊ່ວແກ່ສັຕິວິສິ້ນ
ຈຶ່ງລ່ວງສິນຫຼຸງພິມານທອງ

ການປະບາຍໃຫ້ເຫັນກາພ ຄືຄວາມເຄື່ອນໄຫວໄປຕາມບທບາທ ເຊັ່ນຕອນທີ່ກາກີມີອາການ
ເປັນສິ່ນແປລັງຕ່າງໆ ໄປຕາມອາຮມົນ ເຊັ່ນ ເມື່ອສັບຕາກັບພະຍາຄຽກ ແລ້ວກີລືມດ້ວ
ພຣະເທີຟັງຄົດກີດາລຈົດ
ວ່າງມພຣີຍິ່ງໝາຍໄດ້ໃນດິນດານ
ຍືນແປງໃນບານກວາເຮັກ
ພອມານພບງສບນຍິນາ

ຈົນຄືດພິຄວງທຽບສັນຫຼຸານ
ຍຸພາພານກີເສດ້ຈິລິນລາມາ
ນໍຍແຕຣໜໍາເລືອງລວດສອດຫາ
ປະໜິ່ງວ່າຄຣແພລັງແຍ້ງຍິງກັນ

ต่างประหวัดหักหายให้ไหววบ
สองจิตสองคิดประจวบกัน
มิอาจยืนขืนจิตดำรงตน
สู่อาสน์ไสยาสน์พรรณราย

เพลิงราคชานชาบเสียกระสัน
นางป่วนปั่นรันทดระบวยกาย
กีเลี้ยวองค์เจรจาลัพนผา
กรก่ายพกตราคนึงครวญ

3.1.5 การใช้ถ้อยคำได้ตอบอย่างคมคาย เพื่อต้องการประชด เสียดสี เยาะเย้ย เช่นตอนที่ท้าวพระมหาตตกล่าวประชดก้าว เมื่อก้ากีถูกนำตัวกลับคืนนครพาราณสี เป็นคำกล่าวที่แกรกความเยาะเย้ยอยู่ในที่ แสดงให้เห็นถึงความอดกลั้น สุขุมของท้าวพระมหาตตที่ไม่ใช้อารมณ์เกรี้ยวกราดต่อ ก้าว แต่ใช้วิธีกล่าวประชดอย่างธรรมดា แต่ผู้ฟังจะรู้สึกเจ็บปวดเอง ด้วยตรำหนักถึงความผิดของตนดี

ฝ่ายบรมพระมหาตตวนินทร
พระอ่าองค์สรงพักตร์แล้วຈรลี
เห็นก้ากีศรีสมบวนราภ
พระระงับดับเดือดด้วยปรีชา
ว่าดูราสุดาดวงเนตร
พีตั้งหน้าท่านองทุกคืนวัน
จะอยู่ในเนหน้าพระล้านเจ้า
พีขอบใจในสวางทเสนห์
แต่ยังเยว่คัมเท่าเป็นเอกองค์
คิดว่าจะໄวะซื้อให้ลือชา
 เพราะแรงราคจารสพาราณสี
แล้วเบื่อนป่ายหน่ายเลห์เสนห์ครุฑ
หนึ่งแล้วสองเล่าเจ้าช้ำสาม
เมื่อเป็นหญิงแพศยาอาธรรม

ทิวกรรุ่ง朗สว่างสี
ไขสีหบัญชรเบื้องขาเลื่องมา^๑
ให้ร้อนราชฤทธิรุ่มตั้งสุมพา
จึงเอื้อนพจนายยุพินพลัน
เจ้าประเวศไปสู่พิมานสวารรค์
พึงเห็นขวัญตาตอกถึงธนา
ขอเชิญเนในนิวาสน์ประสาทศรี
มิเสียทีที่บำรุงผดุงมา^๒
ปืนองค์นางในทั้งชัยขาด
มิรู้ว่าเริงรายไปด้วยครุฑ
ไปลอยเล่นสิมพลีอันสูงสุด
กลับมายุดยีดซมกับคนธรรพ์
ช่างทำงามพักตร์น่ารับขวัญ
จะให้เลี้ยงนางนั้นประการได

เรื่องก้ากีกลอนสุภาพ มีการอ้างถึงตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่างๆ มาเปรียบเทียบกับชีวิตตัวละคร เช่นตอนที่ท้าวพระมหาตตครวญถึง ก้าว ดังต่อไปนี้

เสียดายเอี่ยมได้เคยระคายใจ
จะหาทรงสุคุวงค์กษัตริย์สิน

เรวไดจึงคลาดที่เคล้าคลึง
จะหากลินสามภาพไม่หอมถึง

พระสะอื้นรัญจวนครวัญคะนึง
ยังได้ข่าวศพักตร์มันลักษ
พระหริวงศ์กับองค์อนุชา
จองถนนยกพลพยุทธพ
ล้างอสูรแหลกลงในสังหาร
ปางพระไทรโอบอุ่มนิรุทธร
แล้วพาพราจากวรักภิรามยา
ยังมีนางคุกหลักษณ์เที่ยววดลง
แล้วพาเหลาสมอุษาไวลาวัณย์
ปางพระสมมุทรโอมชั่นานาญศิลป์
แสนวิโภคโศกข้ามชโตรธร
อันแสนยากปั่มปานไม่พานพบ
คืนสถานผ่านภพโรมคัล

ถึงรามครั้งแรกเสิดา
ข้ามสมุทรไปนครของยักษชา
ได้โดยราพานรินทร์กีริบตาม
ไปตั้งรับซึ่งชัยในสนาม
ได้นงรามคืนยังอยุธยา
ไปสมสุดสวากหสร้อยศรีอุชา
ให้สองนานิราครั้งกันกลางคัน
ประสบองค์อนิรุทธรังสรรค์
สองกระสันแสนสุขสภาพ
บำเรอพินทุมดีศรีสมร
ชีขอนคลื่นชัดให้พลัดกัน
กีบังร่วมรสภิรเมษขวัญ
ถวัลยราชสีบวงศ์พระเพณี

สมบัติอมรินทร์คำกลอน

เป็นนิทานคำกลอนเรื่องแรกของไทย¹ มีความยาว 370 คำกลอน ไม่ปรากฏเป็นตัวต่อตัว
และความมุ่งหมายในการแต่ง
เนื้อเรื่องย่อ

เริ่มด้วยการบรรยายความงามของดาวดึงส์ และที่ประทับของพระอินทร์

เจดชั้นวิชยันต์ปราสาท
สูงพันโยชน์งามทึ่งไกล
ดังเบื้องพระกรพระพรหมพรหมเมศร์
ระยับคันแก้วกั้นกระหนนกรอง
ที่เชิงปางค์ในระหว่างจังหวัดนั้น
บังทรงปัญญาชนนาواชา
งามดุณนางค์สุห่วยสรง

สีมุขมาศดาดแก้วจำรัสไช
มีธงชัยเฉลิมยอดพิมานทอง
กวักประเวศเทวัญบัญชาสนอง
ประลองแสงล้าแสงพระสุริยา
รูปเทวัญถือทิพบุปผา
เอามุกด้าเป็นสร้อยวิลัยกร
รูปองค์แก้วประพาฬประภัสสร

สลับไฟพุรย์องค์วิหาร
หนึ่งแควไม้กำมพฤกษ์ที่นีกทิพ
มีรายทางรองรับกับพื้นดิน
กำแพงแก้วล้วนแก้วทั้งเจดชั้น
เมื่อลมพัดก์สะบัดสำเนียงใบ

ทรงอากรณ์ล้วนสีมณีนิล
จงนับแสนแทนสิบกีเกินกิล
ประพรหมสินธุ์สาวรสจุ่งใจ
ตาลสุวรรณรุ่นรุ่นเรียงໄสوا
เฉลิมโสดหฤทัยดังคนตรี

พระอินทร์ตามหานางสุชาดาซึ่งไปเกิดเป็นธิดาภักษ์ เมื่อพบนางแล้วก็พานางไปดาวดึงส์
วังรินทร์ราชฤทธิรัตน์
แสงเดชอิศราศไม่ต่อตี
สั่งให้เดินโยราไว้ชัยรถ
สารถีรับเทว่องการ

เห็นองค์เนวสิ ก้าสูรยักษ์
ยกโยธิกลับไปเมืองมาร
บกจรคืนไฟชยนต์สถาน
ก์ขับผ่านสิมพลีพิมานไป

พระอินทร์คืนนคร

ดำเนินโดยอากาศวิถี
พระชีชวนสุขَاดายาใจ

ตามราศีจักรวาลห่วงไศล
ให้ชมน้ำในสีหันดร

1. กุหลาบ มัลลิกะมาส. เล่มเดียวกัน หน้า 128

สมบัติอมรินทร์ค้ากลอนมีความไฟเราเที่ยบเท่ากับเรื่องกาค้ากลอน สมบัติอมรินทร์ค้ากลอนนี้ ให้คุณค่าแก่ผู้อ่านหลายด้าน เช่น ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสวรรค์ ท่านผู้ประพันธ์ พរณนาเรื่องสวรรค์ได้อย่างชัดเจน ละเอียดละออ กล่าวได้ว่า เรื่องนี้กล่าวถึงสวรรค์ได้ละเอียดที่สุด ส่วนแบ่งงานทางด้านร้อยกรองประกอบด้วย

1. การใช้คำ คำที่ใช้เรียกตัวนาง จะแสดงความน่ารัก ความงามน่าทะนุถนอม เช่น

คำนึงถึงสุชาดา^ยพากตร

ประคงโฉมสุชาดา^{วิลา}รัณย

พระชัชวนสุชาดา^{ยา}ใจ

เจ้างามอนยุพเรศสุมาลย

ตัวละครฝ่ายชัยหรือตัวพระ จะมีคำที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ความมีอำนาจราชศักดิ์ ความแข็งแย่ง ความดึงดรามา ความเก่งกาจสามารถมาประกอบ เช่น

ปืนบุรินทรราชอันเรืองฤทธิ

เน华สิกาสูรฤทธิรงค์

ฝ่ายองค์จอมอสูรค้อนเรืองยศ

จอมภาพสุรพงศ์ผู้ทรงสวัสดิ

องค์อสูรอันสมบูรณ์อิสริยยศ

2. เสียงเสนาะ

2.1 สัมผัส ที่เด่นชัดคือสัมผัสอักษร มีอยู่หัวไป

ตัวอย่างสัมผัสอักษร

ทัพพระยา^{กุ}มกัณฑ์อันรักษา

เห็นส^การาม^กามล่วงกระชั้นชิด

ครั้นจะสู้หนึ่งไม่มีสัตย

ก์แต่กรนย่นฤทธิ์อสูร

ชั้นมหาบรรพตอันไฟจิต

กำลังฤทธิ์เพียงเพชรปาน

ดำรัสแล้วพากโยธีหนี

ถึงชั้นสี่ที่ประชุมไฟชนตั้งกษัตร

ตัวอย่างสัมผัสสระ

ชานชล^าหน้าหลังพระลานมาศ

อ่อนละไม^ยกิพโภมิน

มีลมหนึ่งหอบหวนประมูลพัด

เป็นสีหรา^ชพادเฝ่นแผ่องกาย

ศิลาจາดแลค^วางเลือหุงสินธุ

มลทินมิได้สูมอยู่รุมราย

ระบัดดวงปทุมมากรองถวาย

คชาส่ายงาร์^ชสำเริงเริง

2.2 ลีลาจังหวะ บางขณะลีลาจังหวะกระชั้นช้า ว่องไวขึ้น เมื่อกล่าวถึงการสู้รบ หรือกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของตัวละคร ที่มีลักษณะแคล่วคล่องว่องไว เช่น ตอนที่ก้าว เน华สิกาสูร โกรธแค้นที่พระอินทร์ที่มารับนางสุชาดาได้

เน华สิกาสูรทิรังค์
ในท่ามกลางแสงยาพาลากร
ตั้งไฟฟ้าผ่าด้วงมาโนช
แล้วเฝ่นโจนเหาะไล่ไปронราณ
เหลียวสั่งหมูมารอันชาญฤทธิ์
ไม่ต่อรับจับเป็นไปนานี

2.3 การเล่นคำ ตัวอย่างตอนชมไม้มี
ในอุทยานนันทวนที่ประพาน
มนษาไม้กิพรสขจายจาร
รากฟ้ารังผึ้งหวานหอม
เสาวรสสั่งสสุมามาลย์
อุทยานมีมิงไม้สูงระหง
กุหลาบทาหลงແແลยางทราย
พุดจีบพวง稼บพิมเสนสน
แคฟอยเค็ดผืนโนกมัน
ควรพิศจิตลดดาวันสถาน
ช้องนางช้างนำมະลิสา
ยอมโดยแยกออกออกสalon
สายหยุดสั่งเสาวรสไกล
อันปารุสกวนซึ่งทรงผล
พลงหว้าพลับหวานม่วงมัน

เห็นองค์วัชรินทร์พางมร
ให้อาวรณร้อนเร่าซึ่งอัปปามณ
อสูรโกรธคือเพลิงເຄີງພລາຍ
กำลังหาญจะให้ทันซึ่งໄພຣ
เร่งประชิดติดตามหัวใจສີຍ
แม้นตอบตີໂຍ້ຮີຈຶງເອາຕາຍ
ใช้คำได้ไฟเราะຍິ່ງ
รุกษาติร່ມ່ນເກົ່ານເກົ່ານສລອນ
ແກ້ວຊ້ອນເກດແຜມພກກາງຈົນ
ประยົງຄົບປະຍົງພຍອມກລິນຫອມຫວານ
ລົມພານເລື່ອນພວງລົງຮ່ວງຮາຍ
ຈັນທົນແດງເດືອດຸຈໍລ້ອຂໍລາຍ
ກຸ່ມອກແກມທາຍສລັບກັນ
ຈຳປາຈົງປນນມສວຣົກ
ກລຳພອກລຳພັນຄົນທາ
ມະລີພັນເລື້ອຍພານພຖກໝາ
ມລຸລືລອຍຝຳດອກສະພຣິງໄພຣ
ອັງູ້ຊັນອ່ອນຊ້ອຍຍອດໄສວ
ກລັວຍໄມ້ເກີ້ອນໜູ້ເກາວລົຍ
ປຣາງປນປຣິງປນດັ່ງຮັງສວຣົກ
ເກດຈັນທົນກຳຈັດໄຟເຝືອງ

3. ความหมายอันໄพเราะกินໃຈ จำແນກເປັນຫວ້າຂອຕ່າງ ຖ້າ ດັ່ງນີ້

3.1 ກວິໂວຫາຮ ມຸ່ງເຄາວມຽູສືກດ້ານອາຮນົມມາກວ່າຂ້ອທິຈິງ ເຊັ່ນ

3.1.1 ກາຮອຸປ່ມາອຸປ່ມຍ ທີ່ອກາກລ່າວເບຣີຍບເຖິນ ເຊັ່ນ

ສ່ວນສຸວະ ໂພງກປັກຜົນ

ໄດ້ອີນກງຮອແທ່ງໂກສີຍ

ກ້ອງສະເທືອນເລື່ອນສັນຄືສົມພລີ

ດັ່ງອສຸນີຜ່າພື້ນພິມານທອງ

ຫຼືອກາຮອຸປ່ມາອຸປ່ມຍໃນເຫັນສີຍດສີ ມີຄວາມໝາຍເນຍຍລ ແພງຮັນ ຕອນທີ່ນາງສຸຫາຕາກລ່າວຕັດພ້ອ
ພຣະອິນທຣວ່າ ພຣະອິນທຣຈະມາຮັນນາງໄປອູ້ດ້ວຍນັ້ນ ນາງເກຮງວ່ານາງນັ້ນຈະເປັນຜູ້ທີ່ໄມ່ໄໜ່ເພີ່ງ
ປຣາດນານຂອງພຣະອິນທຣ ເນື່ອຈາກພຣະອິນທຣມີໝາຍທີ່ກຣຳສີຣີໂນມອູ້ແລ້ວ

ໂນມອນງຄອງຄໍ່ເທພອັປສຣ

ປຣະຈກປັບປຸງການທ່າວໂກສີຍ

ໄທປ່າກງູຍຕເຫວສຕຣີ

ແສຮັງວາທີ່ແນບເຢືອງຮໍາພັນ

ພຣະເປັນໄຫ້ນໃນສອງຂັ້ນຝ້າ

ຫຶ່ງພາມໃຫ້ຄຣອມໄທຄວຣຍ

ດັ່ງດອກໄມ່ຮັງພື້ນພັນວັນ

ຖາຈະທັນນົມຕາທີ່ເຄຍທຽງ

3.1.2 ກາຮໃຊ້ສ້າງໝູລັກຂົນ ໃນຕອນທີ່ທ້າວເນວາສິກາສູຮກລ່າວເຖິງພຣະອິນທຣພາ

ນາງສຸຫາດາໄປ ທ້າວເນວາສິກາສູຜູ້ເປັນບົດຮໍາເພີ່ງວ່າເຖິງພຣະອິນທຣຈະກລັບມາສູ່ບ້ານເມືອງ ກີຈະເປັນ
ຜູ້ທີ່ມີຮາດີ ສ້າງຄວາມອັນອາຍໃຫ້ແກ່ຕຸນ

ອສູຮເຊຍອັປຍຄໃນຄັ້ງນີ້

ໄມ່ຮູ້ທີ່ຈະລ້າງຄຣາຫາຍ

ສິ່ງຈະຄືນບຸຕຽກມືລາຍ

ຈະເຂົາອາຍນັ້ນໄປແພງທີ່ແທ່ງໄຮ

3.1.3 ກາຮພຣະນາແລກການບຣາຍທີ່ແຈ່ມແຈ້ງຂັດເຈັນ ທໍາໄຫ້ເຫັນກາພອຍ່າງ

ຕຽງໄປຕຽມມາ ຕອນທີ່ພຣະອິນທຣພານາງສຸຫາດາມແນ່ນ້າສີທັນດຽງແລກເຂາສັດຕະກັນທີ່

ດຳເນີນໂດຍອາກະວິທີ

ຕາມຮາສີຈັກຮວລ່າງໄສລ

ພຣະຫົ້ວນສຸຫາດາຍາໃຈ

ໃຫ້ມັນນຳໃນສີທັນດຽງ

ແປດທີ່ມີນສີພັນໂຍໜ໌ນລຶກກວ້າງ

ອູ້ຫວ່າງມາສີງຫຼາຍ

ກຳຫັດເບາສັດຕະກັນທີ່ໂລຫຣ

ຈະງ່ອນສູງກວ້າງລຶກລະກິ່ງກັນ

ໄສສະອາດມາຕາຣແມ່ນມູຮຮງສ

ຈະວາງແວວຫາງລົງໄມ່ຫວຸນຫັນ

ຈົນກະທັງທຽມແກ້ວ້ານແພວພັນ

ເຈັດຂັ້ນລ້ອມຮອບພຣະເມຣູຖອງ

3.1.4 ກາຮກລ່າວເກີນຈິງ ຕອນທີ່ພຣະອິນທຣກລ່າວກັນນາງສຸຫາດາວ່າ

ໄມ່ເຫັນດວງພັກຕົມມີ່ສມາມີຕຣ

ປິ້ມຫົວຕີພື່ຈະມ້ວຍດ້ວຍໂຄກສັລຍ

ແຕ່ເຄົ່າຄອງປອງໂນມີໄລວຣະນ

ເພີ່ງໄດ້ຂ້ວຍໝູນຕຣມາຢັງຮານີ

การบรรยายให้เห็นนาฏกรรม เช่นตอนห้าวเนวาสิการสูรผู้มีฤทธิ์เดช แต่เมื่อมาประจัญหน้ากับพระอินทร์ กลับกลัวทันที ไม่กล้าสูรบด้วย ตั้งตัวอย่าง

ฝ่ายเนวาสิการสูรราช

สะบัดใบกหน้ามายังฐานี

แล้วประหนัพรัตนในฤทธิคิด

ดึงเทวัญพันหมื่นจักรวาล

ให้สลดระทึกระทวยองค์

ไม่อาจรอต่อเทวศักดา

ผุดเห็นธงรถทรงห้าวโภสี

หมายว่าจะหนีญาจะพันซึ่งมีอมาร

ด้วยบุญฤทธิ์ขัมราศักดิหาญ

มาตั้งราษฎรอนหพอดุรา

เหมือนจะหัวทบลงในเวหา

เลิกเสนยากรกลับไปนานี

ลิลิตพระศรีวิชัยชาดก

ลักษณะคำประพันธ์ เป็นร่ายสุภาพ โคลงสอง โคลงสี่สุภาพ และโคลงดันวิวัฒนาลี ส่วนที่เป็นร่ายมีคatabaลีแทรกอยู่ เนื้อเรื่องได้เค้ามาจากการบัญญัติชาดก

เนื้อเรื่องย่อ

พระศรีวิชัยทรงต้องการได้เจ้าหญิงครีไว้ภาระเป็นชาย แต่ถูกพระบิดาห้ามขัดขวาง พระศรีวิชัยจึงบวงสรวงเทพยาให้ช่วยพระองค์ให้สมปรารถนาในตัวนาง ต่อมาก็ได้พาระองค์ไปหนาน และนางได้ทดสอบบัญญัติพระศรีวิชัย โดยการตามปัญหา และพระศรีวิชัยตอบนางได้และได้นางเป็นชาย

ตัวอย่าง เนื้อความบางตอนจากเรื่อง

จะไปจากคุณฯ โดยมรรคาเดินเดียว เข้าไปเรียวก็อช្យ ด้วยสามารถสัจจา หลาย ทิวราตรี ล่วงวิสิสิบโยชน์ อะเอกโภ ยักโน ขั้นนั้น โสดมียักษ์ เรืองสิทธิศักดิ์สำหาสูงเพียงพร้าวพีดา กายกำยำแยกเขี้ยว วิ่งแล่นเลี้ยวทะลวงมา ยลธิดาเศรษฐี ยักษ์เข้าโจนจัน ร้องสำทับกึกก้อง กฎดหองเจิดวัน ที่นีครันพอยาก นางประดาตกใจ กล่าวด้วยไวนบัญญາ ข้าแต่ยักษารุศักดิ์ ควรเป็นภักษชอนบาก แต่ปภานตูมี ลายักษ์เมื่อก่อน เสร็จแล้วผ่อนเป็นภักษ์ ยักษ์ส肚เห็นผล อดโอมชัุ้ดนปล่อยนาง จารวัลทางรีบมา จบโจราห้าร้อย ทฤษฎีสารน้อยเดินเดียว ใจไม่เกรยวกรูจับ หวังซึ่งทรัพย์แบ่งปัน สา เต ทิสวา ตะเกواะ สัพพัง นางรำพัน พฤติเหตุแก่โจเรศหั้งหลาย ดุบรรยายอสูร พาลแจ้งมูลสัตยา ปล่อยธิดาโดยดี นางจรสีล่วงทุเรศ ลุคамเบดเศรษฐีบุตร จึงเข้าหยุดสำนัก เขาก็ทักไปถ้ามแจ้งกลความเสร็จสุด เศรษฐีบุตรอนุญาต นางลากศคืนหลัง พบบุรุษลังสวนทาง ชัยบงหนางโสภิต เดินเข้าหินนางชม กล่าวคำคมเที่ยมหยอก นางเปือนบอกว่าที่ สามีมือย่าทำ ชัยเกรงกรรมนรภานต์ ละนงพานไปพัน นางรีบสัญจรดัน ป้าไม่กลับมาฯ

นายจักษิทธิ์ได้	ชายได
ชายชี้วิวารหินแรก	แรกหนึ่น
ยักษ์และโภรีพร	ชายกล่าว กีดี
อีกบุรุษหลังนั้น	จักไดสิทธิ์คร
กฎไนยอาจแจ้งบท	บัญหา
สนองนุชโดยปรีชา	เชี่ยวแท้
สีชายและยักษ์	สรรราช
บังหย่อนกันแล้ว	กิจนั้นเสมอ กัน
โฉมสรรค์สาวภาคย์ได้	สาวนา

พระกัลวปัญจปัญหา	แจ่มแจ้ง
เสมอแสงพระสุริยา	สว่างโกล
รอยกุศลหากแสร้ง	สนททาวปรีชา
เรื่องลิลิตพระเครื่องช้ำชาดกนี้มี “อุ้มสม” เช่นเดียวกับเรื่องสมุทรอุณาคันธ์ และอนิรุทธคันธ์	
<u>ตัวอย่าง</u>	

เทพสดับดนตรีสิน	ตรียาม
ชนสังడเสียงไ้อาจ	รำร้อง
เวลา�ั่นติกธรรม	หลับสนนิท
ตรีเสรจเส็ตจากห้อง	เยี่ยมเยี้ยงครรภ์
ลงในราชรถแก้ว	เชาวลิต
ยลพระเครื่องชัยนิทร	แนบหน้า
อนิจจาพ่อหลับสนนิท	นอนเทา
พลางตระกองกรครัว	โอบอุ้มภูร

เหاهะเข้าอากาศ งามวิเศษแลโฉม ดุจพยอมเย้มปอง ชมโฉมสองรอยเลื่อน งาม
เงือนองค์เมฆลา อุ้มพระมหาชนกจาร จากสาวร่วงวน หนึ่งงามกลเทพบุตร อุ้มอนิรุทธเห็จหรร
สมอุชชาสวรรค์ครีสวัสดิ์ เทพพาตระบัดบ้าน ดลสถานครีวิราช ลงปราสาทครีไวยก
เทวาดาลด้วยฤทธิ์ บัญชรปิดเบิดเอง เทพบเทงกรึงภัย พาเข้าในปรางค์มาศ แท่นไสยาสนเทพี
วางพระเครื่องชัยลง ข้างร้องค์ยุพาล อารักษ์ลัญพิศวास ชมสองราชลีมพรับ เวียนกาลอกกลับ
เกลือกเนตร พิศภูเวศลีมนาง พิศอนงค์พลางลีมทำว.....

คุณค่าทางด้านความงามในร้อยกรองในเรื่องลิลิตพระเครื่องชาดกมีดังนี้

1. การใช้คำ ท่านผู้ประพันธ์สามารถใช้คำที่ไพเราะมาประกอบเข้าเพื่อแสดงให้เห็น
ความงามดงามอ่อนโยนของตัวละครฝ่ายหญิง เช่น

โอลายสมรみてแก้ว	โภมล พี่เอย
โฉมวัยเกนท์แก้ว	อ่ำไฟ
อัวารนุชเนื้อ	นฤมล
วรลักษณ์วิไลวรรณ	ແນ່ງນ້ອຍ

2. เสียงเสนาะ

2.1 สัมผัส มีความไฟเราะทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสระ

ตัวอ่าย่างสัมผัสอักษร

สุรเสน~~แนน~~นาดถ้า

สกุณี

สตับคัพทวารที

ถ่องถ้อย

สมชาภิรย์ปรีดี

ปราโมทย์

บันบนุคด้านนคคล้อย

มุ่งไม้มามีเมือง

ตัวอ่าย่างสัมผัสระ

สิงสรรมา~~หรร~~สพช่อง

สมโภช พระนา

เชิญพ่อเยี่ยมพิพย์โสต

สตับพร็อง

ดุริยางค์อึงอุมาชน

ฉบับฉึง

แตรสั่งช์ม้องกล่อง

กีกห้องกาหล

2.2 ลีลาจังหวะ ตอนที่เทพารักษ์ลงมาช่วยพระศรีวิชัย ทำให้เห็นลีลาของเทพารักษ์ ที่มองพระศรีวิชัยและนางครีไวยก้าไปมา ดังตัวอ่าย่าง

เทพบกเรงกริงภัย พาเข้าในปรงค์มาศ แท่นไสยาสน์เทพี วางพระศรีวิชัยลงข้าง วรองค์ยุพາล อวารักษ์ลَاภูพิคำวัส ชมส่องราชลีมพรับ เวียนกลอกกลับเกลือกเนตร พิศภูราศลีมนาง พิศองค์พลางลีมท้าว เทพหน่วงน้ำวหุทัย

2.3 การเล่นคำ เรื่องนี้มีการเล่นคำน้อย เนื่องจากมีภาษาบาลีแทรกอยู่ทั่วไป การเล่นคำที่มีอยู่เป็นส่วนน้อยนั้น จะมีลักษณะใช้การซ้ำคำ เช่น

สองสมบรมสุขล้า

เบรียบสอง

สองเกชນสมปอง

เกลือกเคล้า

สองกรสองตระกง

องค์แอบ กันนา

สองถุหยุดยั่วเย้า

ยิ่งเย้ายวนสม

3. ความหมายอันไฟเราะกินใจ

3.1 กวีโทรหาร

3.1.1 การอุปมาอุปไมย หรือการกล่าวเปรียบเทียบ

ในตอนที่กล่าวถึงพระศรีวิชัยทรงดีพระทัย ที่นางครีไวยก้าให้พี่เลี้ยง มาทูลเชิญเจ้าชายให้เสด็จไปพบนางໄได้ ดังตัวอ่าย่าง

กฎไนยพึงพี่เลี้ยง
ดังได้ survey สรุป

มีฤทธิ์ยันนั้นเพียง

3.1.2 การกล่าวเท้าความ

ตอนที่กล่าวถึงพระคริวชัยทำพิธีบวงสรวงเทพารักษ์ โดยการใช้ดันตรีบรรเลงกล่าว
ประกอบการบวงสรวงด้วย เมื่อเทพารักษ์ได้ยินเสียงดังกล่าว มองดูเห็นพระคริวชัยงามรา
กับเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ เช่น พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ และพระอินทร์ แต่เหตุใด
จึงไม่มีพากนະ และที่ประทับประจำเทพเจ้าทั้ง 4 พระองค์อยู่ด้วย

ดังในรายที่กล่าวว่า

จิตระและ เทware บุตโต ตั้ง สุตวา บัดดลเทพสดับ สุรเสียงสรรพสมโภช ไฟเราะ
โสตน้ำเฉื่อย ระรีเรือยขับครวญ โอดพันหวานบรรเลง ดุจเพลงไกรลาส ประหลาดหลากร
อัคจรรย์ เทวัญแหกบัญชร พิศภูธรรกรรมถงาด เหนืออราษเรียบพล ดูดำกลแก่เนตร
เหดุให้นอนมาสรวง สรรพบักปวงสมโภช เสียงคุณโอมเนยรนาท ฉาจอมไกรลาสวิชโ
ไบบมีโคระวินทรง มหาภุชงค์สังวาลเวศ ฉาว่าหัวก้มเลศควรไร ไบบมีราชวิหคหงส์
ฉาพะหริวคงค์รังสังข์ บ่มีบัลลังก์ภุชเคนท์ ฉาจอมสุเรนทอมเรศ ไบมีประเวศไอยรา
เทพตรีกรตราฉาฉงน.....

3.1.3 การกล่าวเกินจริง ตอนที่พระคริวชัยกล่าวกับนางครีไวยก้า ว่าพระองค์
มีความเสียใจ ที่ถูกพระบิดาของนางกีดกันความรักของพระองค์ที่มีต่อนาง ดังในโคลงที่ว่า

เรียมฟังดุจดังฟ้า	พาดสาด
นอนนิ่งเนตรและราย	พร่างพร้อย
รันทดระทวยกาย	อกหัว
<u>ชลเนตรไหลกล้ออย</u>	<u>หีบัน้ำไหลนอง</u>

3.1.4 การพรรณนาและการบรรยายที่แจ่มแจ้งชัดเจน หรือภาพพจน์มีหลาย
ประเภทคือ

การพรรณนาที่ทำให้เห็นภาพอย่างตรงไปตรงมา เช่นกล่าวถึงนกสูรเสนอว่าฉลาด
สามารถไปสืบเรื่องราวของศตรีที่ลงตามตามเมืองต่าง ๆ และกลับมาทูลพระคริวชัยได้

สูรเสนอแนะฉลาดล้ำ	สกุณี
สดับศพทวารี	ถ่องถ้อย

สมชากิริมย์ปรีดี	ปราโมทย์
บินบนคัคคานาต์คล้อຍ	มุ่งไม้มามีเมือง
พอสุริยเรืองเรื่อยฟ้า	เย็นรอน
ล่วงลุพรรณนคร	เขตท้าว
ร่อนลงสูบัญชร	ชาจับ
ปิกประนนมลูกท้าว	ผลอดแจ้งกิจจา

การบรรยายให้เห็นนาฏกรรม เช่นตอนที่ พระคริวชัยครำครวญถึงนางครีไวยกา เมื่อพระบิดานางกีดกันพระองค์ พระคริวชัยทรงกลุ่มพระทัยมาก บรรทมนึกถึงแต่นางครีไวยกา

พระภูมิครวญครวญ รำถึงครีไวยกา มีนาหุประการอเนก วิเวกหัวน้ำพระองค์ เอนพระกายลงยังเขนย กรก่ายเกยวิลาส ถอนฤทธิ์หวานดีวิลหา

3.1.5 การใช้ถ้อยคำโดยตอบอย่างคมคาย เพื่อการเยาะเยี้ย หรือเสียดสี เช่นตอนที่พระบิดานางครีไวยกาปฏิเสธคำขอพระธิดาจากพระคริวชัย โดยพูดเลียงว่า ถ้าพระคริวชัยเหทางได้จะยกพระธิดาให้ตัวอย่างเช่น

ท้าว ธ เคืองบุนหมอง ฤาทัยตรองตริตต์ส จั๊สร้าชนบัณฑูร เหยยยาดูรทูดา ผู้พาลาองอาจ จงคืนราชวนิเวศน์ แจ้งพญาเทຫุครีวิชัย แม้จงใจประดิพัทธ กษัตริย์ราชธิดา ครีไวยกาโภมล เดินกฎวรดลบให้ ผัวเดินได้อากาศ จะประสาทสมหมาย

ลิสิตเพชรมงคล

ลักษณะคำประพันธ์ แต่งเป็นลิลิตสุภาพ ประกอบด้วยโคลงสี่สุภาพและร่ายสุภาพ

เนื้อเรื่อง คือเรื่องที่เวลาเล่าถวายท้าววิกรมมาทิตย์

ความเป็นมาของเนื้อเรื่อง จากการเปรียบเทียบเรื่องเพชรมงคลกุญช์บับต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลิสิตเพชรมงคลบับนี้คงจะได้นำเนื้อเรื่องมาจากคำบอกเล่าในเชิงแบลลูของผู้ที่อ่านนิทานชุดเวลาของอินเดีย ซึ่งเป็นนิทานที่แต่งขึ้นในสมัยหลัง และได้เดาเรื่องมาจากนิทานชุดเวลาที่ปรากฏในพุทธกถามัญชูของภาษาเมธรา ตั้งนั้นต้นเหตุของลิสิตเพชรมงคลกุญช์คือพุทธกถามัญชู¹ ของภาษาเมธรา

เนื้อเรื่องย่อ

เจ้าชายเพชรมงคลเสต์จประพาสปा ต้อมทรงพลัດกับกองทหารทีติดตาม พระองค์ได้พบกับหญิงผู้หนึ่ง ทรงปรารถนาจะได้นาง แต่นางมีสามีแล้ว

ยังมีชายหนึ่งเต้า	เมียตาม
สองสมผัวเมียงาม	แซ่บช้อย
จักจรสู่ปัจฉตตาม	เคียมญาติ
เพราะพึงร่วมรสข้ออย	ย่างเยื้องงามขบวน

พระยลยวนนุชพริ
เสียวสาทหังอรามณ
พี่อยช่วยนิยม
วนพีลักษณให
พุฒครีพีเลี้ยงออกอุบายนช่อนเจ้าชายเพชรมงคลไว้ในกระโจม และหลอกชายผู้นั้นให้ส่งภรรยาตนเข้าไปในกระโจมที่เจ้าชายรออยู่ เจ้าชายจึงได้นางสมความปรารถนา

พี่เสี้ยงภูวนาท ให้อ่อนอาตร์แอบกาย ในร่มชาบูก์ชั่ว ภูษาตัดเวียนวง บ่เห็นองค์ภูวนะ จึงแปรเพศรูป เป็นทวีชาขาวเวียง จุงม้าเมียงແບพทาง ผูกม้าพลาangแล้วคอย เห็นบ่่งน้อยมาแคร่ ทำวิ่งแรร์รับขรัญ สมรธุรสเอมอ่อน ว่าดูกรสองท่าน เป็นบุญผ่านมา พะปางขณะใจจน เราสองคนกับภรรยา จากคฤหาทั่งญาติ จักลีตามเมืองเมือง บัดนีเคืองครรภาก แห่งภริยาเราหยุด นางเจ็บสุดเสียห้อง ตูจะต้องบรรหารตึงหนึ่งใช้การเรชาด ของนายอนุกุล เฉกประยูรออย่าหมากร วนน้องนางแส้แท้ ช่วยบ่อมอุทรแม่ รอดใช้รัพผลหลายๆ

1. วารี ตันตุลากร. เล่มเดียวกัน หน้า 125

ชาญผ้าหlongเลคชู	ชายวน
กล่าวแก่เมียรักสาร	ซื่อแท้
จงนุชช่วยเอาการ	ธุรทุกษ์ พระมหาณนา
เป็นประเวณีแล้ว	เทวชนันแสนทวี
นาเริรับพจน์แล้ว	ลีลา
บยอกลทวิชา	ซ่อนให้
นางถึงที่ภูษา	วงราช
ลดม่านเห็นองค์ให้	ตั้งนั้นตระลึง

ต่อมาเจ้าชายเพชรมองกุญแจเจ้าหัญปะระทุมดี และทรงปราณาจะได้นาง แต่เจ้าหัญปะระทุมดีต้องการจะเสกรสมรสกับชายที่มีปัญญา เจ้าชายทายปริศนาของเจ้าหัญปะระทุมดีหลายข้อ โดยมีพุฒครีพีเลียงเป็นผู้ช่วยให้เจ้าชายทายปริศนาได้ถูกต้อง ในที่สุดเจ้าชายจึงได้นางเป็นชาย และนางต้องการจะให้พระสวามีอยู่กับนางตลอดไป แต่พุฒครีพีเลียงต้องการให้เจ้าชายเสด็จกลับเมือง เจ้าหัญปะระทุมดีจึงคิดกำจัดพุฒครี แต่ไม่สำเร็จ

พระแสดงโดยกิจ ข้อยความคิดถึงพี จากไปสี่วันวาร ปานนิราคมasa จึงลีลาละน้องไว้แห่งห้องเงองค์ หนึ่งองค์เสน่ห่า ในเชชฐานสวาก นางแต่งภาชนะกระยาหาร ล้วนตระการโอบาให้เพียโดยควร พีเลียงสรวัลภูไนย ตอบด้วยไวกลเศ ไยกูเบศร์ออกอรรถ ซึ่งรหัสนหนหลังให้หุหัวหัวชีวิตม แห่งข้าบากวยปราเณ ซึ่งนางประทานโภชนา ใช้โขชาลั่วนพิช เสพย์มวยมิดนิจผลพระพังกลตอบสาร อันอาหารนางแต่ง แห่งเดียวแบ่งเป็นสอง ปองประทานสุจริต ใช่กัลลัพิชพาชา เป็นสัตยาเยวมาลย พีเลี้ยงขานกลนั้น ปั้นอาหารตระบัด จึงแสร้งชัดให้สาว สุนขะเสพย์โภชนา ยาพิชโสดสามาัญ สุนขละภูชีพิต ทาสีคิดยลกกลพิมพา รับเอากาชນ์พาจ เข้านครเดียมนางพลากระซิบท้าวทูล โดยเดิมมูลมีมา จนสวยงามป่าวน พระนางพาลครั้นยล มักมลมหอมหมาย พีเลียงหลายเล่ห์แท้ เห็นจะตอบโทษแก้ กลให้เกิดเข็ญๆ

พุฒครีกลับวางแผนให้เจ้าหัญภูกขับออกจากเมือง

ฝ่ายภ่านธรณิค ครั้นนักสิทธิ์คล้อยคลาด มีพระราชนกมลหมอง สุขสนองเนตรย้อยแสงโคกสร้อยสหัสสา ท้าวให้หาลูกแก้ว มาไกลแล้วแสวงองค์ บ่เห็นองค์อาการน ภูษาจารเจียกหนึ่งสำเนียกฐุกรัก พระพักตร์ผ่องเพียงจันทร์ บดันพระมัวหมอง ดุจหงส์ทองตกเปือก เกลือกกลั้วระคนดា หนึ่งอุระช้ำโลหิต สมนักสิทธิ์แสดงสาร เห็นอาการวิปลาส ไกชิราชอาดูร พูนเทาช่วงหวนว้า โอ้อกอ้าเวรหลัง มีบุตรหัวงำรงพมณฑล ฤกิกลเป็นกระสือ ให้คนเลือเลื่องหล้า ไว้อายหน้านรชน บ่มีผลเป็นภัย ท้าวตริสรพบัญชา ว่าดูราภูกพาล เกิดเป็นกาลกิณีเราบ่ครรเนในนิเวศน จงทุเรศนคroma ไปโดยกรรมมาก่อนสร้าง แม้บ่จะจักล้าง ซึพให้วยชนมๆ ในที่สุด เจ้าชายเพชรมองกุญแจเจ้าหัญ และพุฒครีพีเลียง ได้กลับบ้านเมืองของเจ้าชาย

ลิลิตเพชรมองกูญให้คุณค่าแก่ผู้อ่านหลายประการ จ้าແນກเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้
คุณค่าทางด้านความรู้ ท่านผู้ประพันธ์ได้แกล้งเรื่องราวเกี่ยวกับการละเล่น ทำให้เราทราบว่า
 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นิยมการละเล่นอะไรบ้าง การละเล่นที่กล่าวในเรื่องนี้ได้แก่ โขน

การเล่นโขนหุ่นตั้ง	กglasanam
ละครบอยู่รำ	ເວື່ອຍຮ້ອງ
ระແບງรำบำจำ	ຈິນເລັ່ນ ຈົ້ວແຂ
1 มงครุ่ມພາລາຊ້ອງ	ເສີຍດໄນ້ແຈຈර
2	
ຄລືພັນວິງມ້າ	ແທງກວນ
ຫ້າງໜັນຄົນປຳລຳຢູ່ວຸນ	ໂລດເຕັ້ນ
ໂລດັ່ງກະບົ່ງສວນ	ເຫຼັງເໜ່ງ
ລອດປ່ວງຫ່ວງລອດເລັ້ນ	ວິງວ້າເວ່هن
ແສຍງໝໍຍລເຫຍືບໄມ້	ວໍາແພນ
ທກຫວ່ອກຕັ້ງແປລນ	ເສີຍດ້າງ
ຫ້າງໄລ່ມ້າຮໍາແພນ	ຝົດລ່ອ
ຈິນກລເລັ່ນວັດອ້າງ	ຫັກໄສ້ກລາງສນາມ

นอกจากนี้ยังกล่าวถึง平原นาชนิด เป็นความสามารถของกวางที่สามารถนำชือปลา 23 ชนิด มาแต่งโคลงเพียง 3 บท ชือปลาดังกล่าวปรากฏอยู่ในคำที่สืดสันนได้

ຍລມັຈາສຳຄັ້ນ	ໃນຫຼໂລ
ເຖພາພາເຖໂພ	ຄສາດເຄສ້າ
ຂະໜ້າລາຍເຫຼາບຮ່ວຍໂລ	ໂດດໂໂດດ ຂະໜ້າ

1. ມົງຊ່ວຸນ ກະສົບ ໂມງຊ່ວຸນ ທີ່ຍ່າງເລື່ອໝັ້ນຫວັດພວຍຂ່າຍກົງເສີ່ງເຫັນກວດວັດ ເນື່ອງກະຕະຮາຊີໃນໂສກົມນີ້
2. ຄລື เป็นการเล่นแข่งขันอย่างหนึ่ง ซึ่งมีม้าตีลູກກລມດ້ວຍໄມ້
 (1, 2 จาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493)

คำบอ่นบีอนหน้าเข้า

ผังพื้นที่รายวัน

<u>นวสันธ์จันทเมษม้า</u>	แมวเสีย
<u>เนื้ออ่อนนกเขาเคลือย</u>	สุ่ค้า
<u>กริมกรายสวัทเพลีย</u>	นาเงก
<u>ทองพลูกอุกอ้ายอ้าว</u>	ดูกดองแดงตาม
<u>หมูพรารหมณ์ว่ายพริบพร้อม</u>	หาพรหม
<u>ช้างเหยียบช้างเหยียบงาม</u>	แلنเสี้ยว
<u>หลาดหลาดสลิดสอนสอน</u>	เลียบผึ้ง
<u>อ้ายบ้าหาอ้ายเปี้ยว</u>	บอกให้หาแสง

คุณค่าทางด้านความคิด เรื่องนี้ท่านผู้ประพันธ์ได้แทรกคติสอนใจไว้หลายประการกล่าวคือ

1. เรื่องของความรัก ความรักอาจทำให้บางคนทำอะไรจนลืมทุกสิ่งทุกอย่างได้ เช่น เรื่องของเจ้าหญิงประทุมวดีที่คิดจะมาพุฒครี เพียงเพื่อต้องการให้เจ้าชายเพชรรามกุญชัยกับนางตลอดไป โดยมิได้เห็นความสำคัญของพุฒครีเลยแม้แต่น้อย ทั้ง ๆ ที่พุฒครีอยู่เคียงข้างเจ้าชายมาตลอด และเป็นผู้ช่วยให้เจ้าชายตอบบริศนานางสำเร็จ นางถึงได้เห็นว่าเจ้าชายเป็นผู้มีสติปัญญา

2. ความซื่อสัตย์จริงรักภักดีของพี่เลี้ยงหรือพุฒครี ที่มิต่อเจ้าชายเพชรรามกุญชัย เช่น ตอนที่เจ้าชายประทานรำทรงค์แก่หญิงที่พระองค์พบกลางทาง พุฒครีก็ตามไปทางคืนให้ หรือตอนที่เจ้าหญิงประทุมวดีวางแผนมาพุฒครีเมื่อพุฒครีรู้สึกแผนนั้น ตนก็มิได้กราดเคืองกลับให้อภัย และเห็นใจความรักของเจ้าหญิงที่มิต่อเจ้าชาย ต่อมาภายหลังพุฒครีได้วางแผนให้เจ้าหญิงกลับสู่เมืองของเจ้าชายและอยู่ด้วยกันสืบไป จะเห็นว่าพฤติการณ์ดังกล่าว นอกจากจะแสดงให้เห็นความจริงรักภักดีที่มิต่อเจ้าชายแล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงความไม่ผูกจิตพยาบาทของเรื่องพุฒครีที่มิต่อเจ้าหญิง

คุณค่าทางด้านความงาม แห่งงานทางด้านร้อยกรอง อาจจำแนกได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. การใช้คำ คำที่ใช้เรียกพระมหาชนชัตริย์มีหลายคำ เช่น กุบาล บพิตร กุวดล กุธร กุเมี นรินทร์ กุเบศี นฤเบศร์ กุวไนย บดินทร์ คำที่ใช้เรียกตัวนางจะใช้คำที่แสดงความน่ารัก น่าทะนุถนอม เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ เช่น

กานดายพากย์เนื้อ	นฤมล
บัวจันทร์วนานาชาติ	ประทุมา
โสภีสาวภาคย์แก้ว	โภมล
พระลำเพาภาคย์เนื้อ	นฤมล

2. เสียงเสนาะ

2.1 สัมผัส สัมผัสอักษรปรากวทั้งในร่ายและโคลงสี เช่น
ตัวอย่างสัมผัสอักษรจากวัย

เคลื่อนขยายพยุหนาตร จากเวียงราชแรมวัง ให้ประทับสำเนียง เสียงสนั่นนีรนาท
ลั่นซ้องคาดประโคมกลอง โบกธงทองເອາຊຍ ກຽມໄກຮັບຄັ້ງ
ตัวอย่างสัมผัสสระ

คลีพູນພັນວິນມ້າ	ແທງທວນ
ຫ້າງຫຸນຄຸນປໍລຳຍຸວານ	ໂລດເຕັນ
ໄລດັ່ງກະບົບສຸວນ	ເຫັ້ນແຂ່
ລອດປ່ວງຫຼວງລອດເລື່ນ	ວິງວ້າເວທນ

2.2 ສີລາຈັງຫວະ ກລ່າວສຶ່ງຕອນທີ່ເຈົ້າຍເພື່ອມງຸງເສົ່າງປະພາສປ່າ ແລະພບກວາງ
ພຣະອອງຄົ່ງປະສົງຄົ່ງໄດ້ກວາງ ຈຶ່ງມີພຣະດຳຮັສໃຫ້ທ່ານລ້ອມຈັບກວາງໃຫ້ໄດ້ ສີລາຈັງຫວະທີ່ປະກູງ
ໃນຮ່າຍແລະໂຄລັງນີ້ເໝາະກັບເຫຼຸກຮົນ ອື່ນ ທຳໄຫ້ເຫັນກາພທ່ານທ່ານມູ່ຈະຈັບກວ່າງອ່າງເຂົ້າຂັ້ນ
ແລະກວາງພຍາຍາມລ່ວມໃຫ້ເຈົ້າຍທ່ານພວກທ່ານອອກມາ

ຝ່າຍນິກຣມາຕຍາ ຮັບບັນຫຼາຈອມຮາຊ ກູງປະກາດທຸກໝາດ ຕຽບຕາຫ້ວ່າທຸກໝູ່
ໄພຣົກຈູ່ຈັບການ ວິງລົບລານແລ່ນໜ່າຍ ປ່ວງແຮ້ວ່າຍົບເສົ່າງ ສ່ວນສມເຈັດກູວາ ຍືນຮາຕາຮັສຄົດ
ບົງຮັກໝ່າຍທີ່ໄທ້ ຂຸນພລໃຫ້ສາວັດ ແກ່ນທີ່ຮັກມ້າມີ່ ພັບຄວິງແວດລ້ອມ ທ້ອມຄ່າຍແຄ່ປ່ວງວັງ
ດາປະຕັງທຸກໜ້າ ຕັບຕະຫາບເຮົາມ້າ ລ່ວ່າເຮົາລວງໆ

ເພັນມຸດຄວັນຄ້າມ	ຄນຫລາຍ
ເວີນວາງວາງມາດໝາຍ	ຊ່ອງຊ້າ
ເຫັນຕຽງຮັກສາຍ	ເຫັນຫ່າງ
ຈຶ່ງແຜ່ນໂພນອອກໜ້າ	ທີ່ທ້າວເສົ່າງຈົງໆ

2.3 การเล่นคำ มีหลายแห่ง ล้วนแต่ไฟเราะทึ้งสิ้น และมักปรากฏในบทชุมชนชาติ เช่นบทชุมปลาในรูปกลบท้อักษรสามัญ

<u>กระแทกของท่องท้อง</u>	ชลธาร
<u>ทงเหงหេหេหេหោ</u>	ปากกล้า
<u>แขวงແວງແວງພາລ</u>	ผิดเพื่อน
<u>រាយុទ្ទូន្ទានា</u>	เพศเพียงอสุรินทร์ฯ

การเล่นคำในบทชุมนภก

ภูธรเสด็จมุ่งเมิน เพลินหฤทธิ์ขอราช ชมรุกขชาติรายเรียง กับพี่เลี้ยงพุฒศรี อีก มนตรีเสนา ชมวิหคายาหยหลาก ฉบับໄມ້ນາກຮັງຮີຍງ ບ້າງຄລອເດີຍງຄູ່ເຄລ້າ ເຄົ້າໂມງຈັນໂມງໝາຍ ຮັງນານຮາຍຈັບຮັງ ຮະວັງໄພຮ່ອນຮະວັງໄພ ແອ່ນລມໄລ່ລ່າມຫວານ ນາງນາລຈັບຂານາງ ກະລຸມກູ່ຄຣາງ ຈັບຄຣາງ ກະຈາບຈວນຈັບພຸງຈາບ ຕັບຄາຄາບຄາບິນ ຍາງໂພດິນຈັບຍາງ ຍູ້ພ້ອນທາງຈັບຍູ້.....

3. ความหมายอันໄພເຮົາກິນໃຈ ຈຳແນກໄດ້ດັ່ງນີ້

3.1 ກວິໂວຫາຣ

3.1.1 การอุปมาอุปไมຍ หรือการกล่าวเปรียบเทียบ เช่นตอนที่เจ้าชายເພື່ອມງຸງ ກລ່າວໝາຍຄວາມງາມຂອງເຈ້າຫຼູງປະຖຸມວິດ

<u>ໂອໜູ້ສຽວລເສີຍວ່າແຢັມ</u>	ຍວນຮັນ
<u>ຕອດັ່ງຕອດໜີ້ນຍັບ</u>	<u>ປຶກຮັວນ</u>

3.1.2 การໃຊ້ສັນຍູລັກຂົນ ເຊັ່ນໃນบทกาຍປົກການ

ຄວິສຸດສຸດສວາກ ໄຊທີຣາຊກ້້ຕຣາ ອວງກົງກໍາມເມຍເຄ ເດັດໂກເມຄຖຸມາ ທຳປົກນາແນະໄ້ ແກ່ວ່າງຕອກໄມ້ເໜືອເຄີຍ ເວີຍນເຈົ້ດຮອບເສົ໊ຈສຣັພ໌ ເວັບໃບນບັນບຽບກັບອຸຮະເໝຍຫິດ ແລ້ວຈຸມພິຕບຸປັນ ທັດກຣຄາແທ່ງນາງ

ຈາກຮ່າຍດັ່ງກ່າວ ເປັນປົກການ ໂດຍໃຊ້ສັນຍູລັກຂົນແກ່ນຄວາມໝາຍວ່າ ເຈ້າຫຼູງປະຖຸມວິດ ອູ້ມີເນື້ອກະນຸມາ ໃຊ້ສັນຍູລັກຂົນເວົາຕອກໄມ້ທັດໜູ ແລະທີ່ນາງຈຸມພິຕຕອກໄມ້ນັ້ນ ແນວ່າພະບິດ ຖຽງພະນາມວ່າທ້າວທັນຕຣາ ແລະເວົາຕອກໄມ້ປະທັບກັບອົກນາງ ໄມຍົງສິງ ນາງກົມພະບິດ ເຈົ້າຫຼູງເພື່ອມງຸງ ເຊັ່ນກັນ ພຣີໃນໂຄສອງທີ່ວ່າ

นางท้าวอนุษกะ
อาเป็นลายหาให้
เป็นสัญญาลักษณ์แทนความหมายว่า เดือนสว่างมีให้เจ้าชายเสด็จไปพานาง หากเดือนนี้ดึงเสด็จไปพานางได้

3.1.3 การกล่าวเท้าความถึงบุคคล ในเรื่องนี้มีการกล่าวเท้าความถึงตัวเอกในวรรณคดีเรื่องอนิรุทธิ์คำนันท์ คือตัวพระอนิรุทธิ์ ในเรื่องลิลิตเพชรมงคลกุญแจล่าวเท้าความตอนที่เจ้าชายเดรียมพระองค์จะเสด็จประพาสป่าไว้ว่า กระบวนการเสด็จของเจ้าชายเพชรมงคลกุญแจ ดงรามราวกับกระบวนการเสด็จของพระอนิรุทธิ์ ดังในโคลง

พิศพลโภgasเพียง	อนิรุทธิ์
กรีจัตุรงคราวนุช	แก้วนกส้า
ประพาสพนมคีบรสุด	โถภาคย์
อวิราชขยาดปรัว	กลอกเกล้ากลั่วตา

3.1.4 การกล่าวเกินจริง ตอนที่พระบิดาเจ้าชายเพชรมงคลกุญแจล่าวกับเจ้าชายเมื่อเจ้าชายทูลลาไปประพาสป่า

เจ้าไปประพาสแล้ว	จรลีรามนา
<u>จากพ่อวันหนึ่งดุจปี</u>	<u>หนึ่งไชร</u>
หรือตอนที่เจ้าชายเพชรมงคลกุญแจล่าวซึ่มความงามของเจ้าหญิงประทุมวดี	
ดวงพักตร์ดังจันทร์	เพ็ญภาคย์ กูอย
<u>โน้มแม่งามพิริ</u>	<u>จิตดิ้นแดยัน</u>

3.1.5 การพรรณนาและการบรรยายที่แจ่มแจ้งชัดเจน หรือภาพพจน์ มีดังนี้ การเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา เป็นถ้อยคำที่เหมือนคำพูดจริง แต่เป็นคำพูดที่มีศิลปะ เช่นตอนที่พระบิดาเจ้าชาย ทรงให้มีหนังสือไปถึงพระบิดาของเจ้าหญิงประทุมวดี แจ้งข่าวความเป็นมาของเจ้าชายและเจ้าหญิง จนกระทั่งการอภิ夷กสมรสของสองพระองค์

สารศรีเสาวภาคย์ล้วน	พระนบัตร
เสนากาภูจโนรัตน์	บากแจ้ง
ว่าพระโอรสสาสวัสดิ์	เยาวราช
ชื่อเพชรมงคลกุญแจ้ง	สอดรั่มมาถึง

คำนึงในนาฏหนัง	ประทุมา
ได้สบชีงประทาน	ลูกท้าว
รับองค์พระธิดา	ยุพเรศ
สุ่นครเดิมด้าว	ตั้งนี้เป็นครรชี
เปริมปรีดีเสน่ห์เนื้อ	ขัตติยา
แจ้งชีงวงศ์รา	เลิศแท้
เราให้อภิเชกษา	กรภาพ
เสวยพิภพอยู่แล้ว	แผ่นหล้าแทนสนอง

การบรรยายให้เห็นนาฏการ เช่นตอนที่พระบิดาพระมารดาเจ้าชายฯ ทรงทราบข่าวเจ้าชายผลัดกับกองทหารในป่า หั้งสองพระองค์ทรงโศกเศร้าที่สุด การบรรยาย ทำให้เห็นภาพที่สองพระองค์ทรงรำพันถึงพระอุรัส จนกระทั้งสลบไป ตั้งในโคลงต่อไปนี้

สองเคร้าสองละห้อย	หิวโถย
โศกสุดกำลังโกราย	รำร้อง
รันดรวงสะอึ้นโดย	อัคเทเวช
สองราชสลบยังห้อง	ห่อนได้สมประดี

3.1.6 การใช้ถ้อยคำโดยชอบอย่างคมคาย เช่นตอนที่เจ้าชายเพชรรามกุฎทรงจับได้ว่าพระชายา หรือเจ้าหญิงประทุมวดีทรงวางแผนยาพิษพุฒครี เจ้าชายทรงกล่าวคำติหนินางด้วยความโกรธ

ปางก่อนไปล่วงรู้	หินชาติ
รักร่วมชีวิตมา	ร่วมไวรัช
ตั้งถามาใส่ยา	พิชโภชณ์ นันแขช
เราควรละนางไว้	ที่น้องจักจรา

นอกจากคุณค่าด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว สิลิตรเพชรรามกุฎยังเป็นวรรณคดีที่มีธรรมะเปียบเนียมในการแต่งอย่างละเอียดเรื่องหนึ่ง กล่าวก็อ ฝ่ายนักเรียน บกพร่องและเชื่อมโยงกับเชื้อชาติไทย บางช่วงโคนมพงษ์และ นางเอก บกพรองเหลือง บกเกี้ยงภาระสี บกขุนรมย์ บกเมฆพิชัย ฯลฯ ไปจนถึงเชื้อชาติไทย

อิเหนาคำนั้นที่

ลักษณะคำประพันธ์ แต่งเป็นนั้นที่ปนกากพย়

เนื้อร้องย่อ กlander อิเหนาวางแผนอุบາຍเผาเมืองดาหา แย่งตัวนางบุษบานไปหลบซ่อนอยู่ในถ้ำ อิเหนาไม่ยอมให้บุษบานเข้าพิธีอภิเชกภักบรา ก้า อิเหนาพานางบุษบานไปไว้ยังถ้ำทอง จรา กติดตามไปดูว่าอิเหนาลักนางบุษบานไปหรือไม่ เมื่ออิเหนาพบจรา ก้า อิเหนาจึงแกกลังทำเป็น โกรธผู้ที่ลักนางบุษบาน

แสร้งขืนฤทธิ์ไทย	พักรรชื่นกมลกรรม
เสนอภิกษาหัน	จารโดยเสด็จสม
เด็จราชนรม	วงศประตราภกหาลา
เสด็จເຕັສິງສຸວະຮັນອາສົນ	วรรณພລັບພລາ
ຍລສອງຮະຫຼຸປ່າ	គຽຍແສຮ່ງປະໂລມໃຈ
ອ້າຄູຮະຫຼຸຮ່າຫັນ	ປະພາສມາດ້ວຍກລໄດ
ຈນີຶງພນາສີຍ	ພນພຖກໜີກັນດາຮອງ
ຈරກາບັງຄມຫຼຸ	ບົດນຸ້ງວິຍົງສູງວົງ
ທູລພລາງກີທາງທຽງ	ປຣິເທວປະປະປານ
ເນື່ອວັນວິວາໝາງ	ຄລາຊີນຮາຊູ້ນ
ເກີດກາຮກະລືກຳ	ອົງຮຸມເຂົ້າໂມຜູ້
ເດີມຕີ່ຈຶ່ງກລອງກີກ	ພົກກໂທໂກລາຫລ
ຈຸດເພີ່ງເຕັກິງດລ	ກົດທ່ວ່າທຸກໂຮງງານ
ສອງຄວົບປັດຫຣາ	ເສດົ່ຈັດ້ວຍພຣະຄະຍານ
ດັບເພີ່ງເຕັກິງກຳ	ກົວວຸ່ນທັ້ງເວີ້ງຂໍ້ຍ
ລອບລັກພຣະຫຼິດາ	ກັບພືເລີ່ງທັ້ງສອງໄປ
ເສດົ່ຈັກລັບຈາກດັບໄຟ	ໄຫ້ນຫາບພບນພານ
ຄ້ວນທ່ວ່າທຸກເຮືອນທອງ	ສົວທ້ອງເໝັ້ມພິມານ
ບພບພູ້ລາຍູ	ປຣິເທພທັ້ງເວີ້ງຂໍ້ຍ
ຂ້າສືບແສງຈົບ	ບມືພບພູ້ໄສ